SZLAK
ZAKONY I KOŚCIOŁY POJEZIERZA MYŚLIBORSKIEGO

BARLINEK

B-1 Gotycki kościół parafialny pw. Niepokalanego Serca NMP w Barlinku (XIII/XIV wiek)
Obiekt zbudowany z cegły maszynowej i ciosów granitowych, w partii cokołu. Trójnawowy, trójbocznie zamknięte prezbiterium, prostokątna wieża zachodnia. Do prezbiterium od pn. przylega kruchta i zakrystia, od pd. kwadratowa przybudówka. Nawa główna i prezbiterium pokryte wspólnym dachem dwuspadowym, nawy boczne i przybudówka dachami pulpitowymi. Wszystkie pokryte dachówką karpiówką na tzw. „koronkę". Graniasty hełm wieży - blaszany.
Dominantą zwartej, opiętej w narożach skarpami budowli, jest wysmukła wieża zachodnia. Ściany obwodowe kościoła posadowione na kamiennym, profilowanym cokole, który wieńczy czterolistny fryz ceramiczny. Wszystkie otwory okienne zakończone są łukiem pełnym, posiadają profilowe ościeża i podziały maswerkowe. Najbogatsze podziały, z trzema rozetami, mają okna prezbiterium. W oknach prezbiterium witraże. Portale boczne ostrołukowe, o bogatym, rozdrobnionym profilowaniu, z wypełnieniem maswerkowym w nadświetlu. Portal główny z XV w. ostrołukowy, profilowany.

B-2 Kościół modernistyczny w Barlinku
Kościół pw. św. Bonifacego modernistyczny, orientowany. Zbudowany w 1923 r. na przedmieściach Barlinka, dla katolickiej części mieszkańców miasta. Salowy, na rzucie prostokąta, z prostokątnymi kruchtami na osiach dłuższych boków. Z cegły w układzie krzyżowym. Korpus przykryty dachem dwuspadowym z połacią szczytową od zachodu, kruchty daszkami dwuspadowymi. Wszystkie dachy pokryte dachówką zakładkową, natomiast namiotowy dach wieży- blachą ocynkowaną. Dominantę zwartej bryły kościoła stanowi czworoboczna wieża, umieszczona nad chórem kapłańskim. Zakończona kostkowym gzymsem i dekorowana fryzem w kształcie szczycików, przepruta jest niewielkimi, okrągłymi otworami. Elewacje kościoła, które obiega tynkowany cokół zwieńczony kostkowym gzymsem, pozbawione są właściwie dekoracji architektonicznej. Dłuższe przeprute są trzema trójkami, wysoko usytuowanych okien, z których środkowe - wyższe, zakończone jest łukiem ostrym, a flankujące je - niższe, łukami pełnymi oraz jednym oknem od zachodu. Do elewacji wschodniej, zwieńczonej trzema szczytami i pozbawionej otworów, przylegają trzy kwadratowe, ceglane filary, na których umieszczone zostały trzy żelazne krzyże.

B-3 Ruiny kościoła w Równie (XIII/XIV wiek)
Na wzgórzu, obok folwarku, mieścił się kościół (obecnie ruina) otoczony cmentarzem. Kościół o cechach gotyckich, zbudowany z kamienia, orientowany, bez dachu i wieży wybudowany na przełomie XIII i XIV wieku. Zrujnowany po wojnie. Musiał być w jakiś sposób związany z joannitami, bo na wewnętrznych ścianach są jeszcze widoczne dwa malowidła przedstawiające krzyże maltańskie. Budowla zachowała dwa romańskie portale We wsi Równo warto też obejrzeć zespół pałacowo-folwarczny. W skład wspomnianego zespołu budynków wchodzą: dwór z 1831 r. i stodoła z 1874 r., ryglowana o glinianym wypełnieniu - wielka rzadkość, budynek z 1888 r., z zegarem słonecznym na frontowej ścianie, budynek z 1812 r., ze śladami po pociskach, stodoła z lat 1904/1905, poniemiecki warsztat z gołębnikiem, garaż, stara lodownia (wewnątrz wzgórza, na którym stoi ruina kościoła.

B-4 Kościół neoromański w Płonnie (XIX wiek)
Kościół pw. Podwyższenia Krzyża Świętego wzniesiony został w XIX wieku. Pierwszy kościół wzmiankowany już w 1317 roku. Świątynia orientowana, salowa, rozplanowana na rzucie prostokąta, z wydzielonym prezbiterium, do którego przylega od płn. prostokątna zakrystia. Przy elewacji zach. 3 - kondygnacyjna wieża o kwadratowym obrysie, z aneksem po obu stronach. zwieńczona graniastym hełmem. Kościół murowany z cegły, na kamiennym cokole.

B-5 Kościół wczesnogotycki w Rychnowie (XIII wiek)
Kościół filialny pw. Wniebowzięcia NMP w Rychnowie należy do najstarszych budowli sakralnych wiejskich na ziemi myśliborskiej. Wzniesiony został z kostki granitowej w XIII wieku. Jest to świątynia salowa, na rzucie prostokąta, z trzema charakterystycznymi dla tej epoki, wąskimi oknami w elewacji wschodniej, zakończonej szczytem ceglanym. Pozostałe otwory okienne przebudowano w roku 1772. Z okresu przebudowy kościoła w XIX wieku pochodzą: szczyt wschodni, ściana i wieża zachodnia i przybudówka od strony północnej.

B-6 Kościół pw. św. Stanisława Biskupa Męczennika w Dzikowie (XV wiek)
Kościół w Dzikowie zbudowany na przełomie XV i XVI wieku, z kamienia narzutowego, a przebudowany w wieku XIX. Reprezentuje typ późnogotyckich, kamiennych, bezwieżowych kościołów salowych. Jest to budowla salowa na planie prostokąta, dach dwuspadowy kryty dachówką; ceglane, wieloboczne prezbiterium z drewnianym krzyżem.
Przy kościele krzyż misyjny. Obok świątyni lipa z osobliwą nasadą pnia o obwodzie 1100 cm. Niedaleko posesji położony jest urokliwy park o powierzchni 14,5 ha.

B-7 Kościół neogotycki w Mostkowie (XIX wiek)
Kościół neogotycki pw. św. Antoniego z Padwy w Mostkowie zbudowano w 1851 roku z cegły, na rzucie prostokąta, z wydzielonym prezbiterium 3-bocznie zamkniętym. Od zachodu wieża na planie kwadratu, 3-kondygnacyjna, zwieńczona hełmem spiczastym. Od południa portal z przedsionkiem. Wewnątrz kościoła znajduję się zabytkowy ołtarz z XVIII wieku, empora chórowa i ławki.

B-8 Kościół pw. MB Częstochowskiej w Dziedzicach (XIII wiek)
W centrum wsi Dziedzice znajduje się kościół wzniesiony na przełomie XIII i XIV wieku z kamienia polnego. Jest budowlą halową z wieżą od strony zachodniej, którą dobudowano w XVIII wieku, a nadbudowano w XIX wieku. Stanowi ciekawy przykład gotyckiej, kamiennej architektury sakralnej. W XVI wieku przemurowano otwory okienne i świątynię otynkowano, a w XIX wieku dobudowano wieżę i przedsionek do portalu południowego. W 1945 roku kościół uległ dewastacji. Po zniszczeniach wojennych kościół odbudowano na początku lat 80-tych. Z pierwotnego wyposażenia nic nie zachowało się w odnowionym wnętrzu kościoła. Miejsca pamięci narodowej – tablica upamiętniająca poległych podczas II wojny światowej oraz ku czci więźniów Woldenbergu z Oflag II „c". Podczas walk wyzwoleńczych w folwarku zginęło 19 polskich oficerów.

B-9 Kościół neoromański w Strąpiu (XIX wiek)
Neoromański kościół pochodzi z XIX wieku. Wnętrze, a szczególnie sufit, zdobią gęsto malowane ornamenty roślinne. Z tyłu kościoła znajduje się grób właściciela dworu Urlicha Böhm. Świątynia zbudowana z cegły, otynkowany, na rzucie prostokąta, z apsydą w prezbiterium i wieżą, zwieńczoną hełmem. We wnętrzu: ołtarz amonowy, ławki i empora chórowa i strop polichromowany.
Budowla jest częścią założenia parkowo-dworskiego z początku XIX wieku. Około 50 m od kościoła znajduje się dwór przebudowany z początkiem XX wieku, nakryty mansardowym dachem z neobarokową wstawką. Do czasów współczesnych kompleks zachował się w nienaruszonym stanie. Zabudowania gospodarcze i gorzelnia z czerwonej cegły o eklektycznym wystroju architektonicznym, z elementami neogotyckimi, pochodzą z XIX i XX wieku. Kompleks dopełnia park dworski usytuowany przy dworze i Jeziorze Trojak.
Muzeum i noclegi w siedzibie Stowarzyszenia Przyjaciół Dziedzic.

Kontakt telefoniczny pod nr 095 746 815.

BOLESZKOWICE

BO-1 Boleszkowice - Kiliansburg
Pozostałości zamku rycerskiego i krzyżackiego
Pierwotnie grodzisko wczesnośredniowieczne z VI-X wieku zlokalizowane na wyspie okolonej mokradłami. W późniejszych czasach był tu umocniony dom - pierwotna forma zamku. W XIII-XV wieku zamek i osada w Boleszkowicach należały najpierw do rodów rycerskich (von Sydow, Sack, Uchtenhagen, Bohne). W latach 1445-1454 Boleszkowice znalazły się pod panowaniem zakonu krzyżackiego. W tym okresie powstał folwark, z którego dochody finansowały budowę krzyżackiego zamku w Kostrzynie.
W 1454 roku zakon krzyżacki sprzedał Nową Marchię elektorowi brandenburskiemu, a Boleszkowice wraz z zamkiem stały się dożywotnio własnością dotychczasowego burgrabiego i budowniczego zamku w Kostrzynie-Hansa von Kockeritz. Po jego śmierci około 1473 roku cała miejscowość wraz z zamkiem i folwarkiem stała się własnością państwową.

BO-2 Kościół granitowy z początku XIV wieku w Boleszkowicach
Kościół pw. św. Antoniego Padewskiego mieści się w centrum historycznego układu staromiejskiego. Wzniesiony w pierwszej połowie XIV wieku, z kamieni granitowych, do dziś zachowuje fragmenty dolnej części wieży z ostrołukowym portalem. Kościół uległ zniszczeniu wraz z miastem w latach: 1536, 1633 i 1718.
Na początku XIX wieku większą część świątyni rozebrano, a w połowie XIX wieku wzniesiono nową, częściowo wykorzystując kamienie z poprzedniej budowli. Z poprzedniego kościoła pozostała dolna część wieży. Ostatecznie budowę zakończono w 1858 roku.
Kościół orientowany, ściany z granitu, strop i wiązania dachu z drewna, kryty dachówką. Z pierwotnej części gotyckiej zachowały się partie murów ściany zachodniej i jej portal. Dominuje wysoka dwukondygnacyjna wieża z wysmukłym hełmem stożkowym. Elewacje jej są ozdobione ostrołukowymi blendami i centralnie położonymi oknami z maswerkami.
Wyposażenie kościoła jest typowo neogotyckie z połowy XIX wieku. We wnętrzu kościoła drewniany polichromowany ołtarz, empory, a na prawej ścianie południowej usytuowana tablica marmurowa z krótką historią kościoła i fundatorami. W latach 1865-70 kościół otrzymał organy, które w latach późniejszych były modernizowane i przebudowane. To najcenniejszy obiekt zabytkowy Boleszkowic. Obecnie jest rzymskokatolickim kościołem parafialnym. Kościół można zwiedzać, kontaktując się pod nr tel. 095 760 61 26.

BO-3 Kościół granitowy w Wysokiej (XIV wiek)
Kościół filialny pw. św. Teresy od Dzieciątka Jezus mieści się w obrębie pierwotnego średniowiecznego układu przestrzennego, na lekko wzniesionym cyplu wschodniego brzegu jeziora. Pierwotna świątynia pochodzi prawdopodobnie z XIV wieku. Kościół orientowany, na planie prostokąta zbudowany z kostki granitowej i kamieni polnych, stropy i wiązania dachowe drewniane. W fasadzie zachodniej znajduje się zamurowany ostrołukowy, granitowy portal. Dwa mniejsze portale (również z pięknie obrobionych, granitowych kamieni) zdobią fasadę południową. W około 1700 roku poszerzono okna i zamurowano portale w elewacji zachodniej i południowej. W latach 1880-90 wybudowano nad fasadą zachodnią dwustopniową wieżę, zwieńczoną stożkowym hełmem wraz z puszką i krzyżem. Dzwon z 1883 r. o średnicy 0,70 metra.
Kościół można zwiedzać, kontaktując się pod nr tel. 095 760 61 26.

BO-4 Dawna kaplica templariuszy i joannitów w Chwarszczanach
Kaplicę zbudował zakon rycerski templariuszy w XIII wieku. Po kasacie zakonu w 1312 r., majątek templariuszy przejął zakon rycerski joannitów. Przez kilka lat XV wieku teren komandorii wraz z kaplicą był w posiadaniu zakonu krzyżackiego. Kościół w Chwarszczanach jest więc jednym z niewielu zabytków użytkowanych w swej historii przez trzy najważniejsze zakony rycerskie. Po przeniesieniu komandorii joannickiej do Świdwina w 1540 r., na obszarze klasztornym powstał folwark domeny państwowej.
Pierwotnie, w połowie XIII w., wybudowano granitową, romańską świątynię. Ze względu na jej skromny charakter ok. 1280r. wzniesiono kolejną, zachowaną do dnia dzisiejszego. Jest to budowla ceglana, gotycka z fragmentem romańskiej fasady, założona na planie podłużnym, zamkniętym wielobocznie. Wnętrze nakryte jest sklepieniami krzyżowo-żebrowymi. Bryłę kaplicy opinają masywne przypory, a w fasadzie znajdują się dwie wieże. Architektura kaplicy odnosi się do militarnego charakteru zakonu. Cennym elementem wystroju jest zespół średniowiecznych malowideł ufundowanych przez joannitów.
Kaplica znalazła się na liście 100 najważniejszych zabytków architektury w Polsce, sporządzonej w 2001 r. przez Ośrodek Dokumentacji Zabytków w Warszawie.
W 2005 r., w celu między innymi renowacji kaplicy zakonnej, na miejscu dawnej średniowiecznej komandorii założono pierwszy w województwie zachodniopomorskim Park Kulturowy Chwarszczany. W ramach Parku ochroną objęto wartości krajobrazowe, zabytki architektury, ziemne warstwy kulturowe. Na terenie Parku organizowane są wydarzenia o charakterze naukowym, kulturalnym, edukacyjnym i turystycznym.
Kościół można zwiedzać, kontaktując się pod nr tel. 095 760 51 79.

BO-5 Kościół neogotycki w Gudziszu
W 1232 r. książę wielkopolski Władysław Odonic nadał templariuszom 1000 łanów Ziemi Kostrzyńskiej, w tym wymieniony po raz pierwszy w dokumencie z 1261 roku Gudzisz (Gutistorp). Po kasacie zakonu templariuszy (w 1312 roku) jego dobra przejęli joannici.
Kościół filialny pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Gudziszu znajduje się w miejscu wcześniejszej ryglowej świątyni, po której nie pozostały żadne ślady. Wzniesiony został w 1845 roku z nieregularnych głazów narzutowych i cegły na rzucie prostokąta, bez wieży, z prostokątną zakrystią od północy oraz z pięcioboczną absydą przylegającą do ściany wschodniej. Wejście główne od strony zachodniej, fasada flankowana ceglanymi lizenami ozdobiona ostrołukowymi blendami i oknami, zwieńczona schodkowym szczytem.
Obiekt można zwiedzać, kontaktując się pod nr tel. 095 760 51 79.

BO-6 Kościół neogotycki w Namyślinie
Wieś Namyślin po raz pierwszy w źródłach wymieniono w 1540 roku, jako własność joannitów z Chwarszczan. Po jego kasacie przeszła na własność margrabiego Jana z Kostrzyna.
Kościół filialny pw. św. Ludwika posadowiony jest w centrum wsi. Zbudowany w stylu neogotyckim w latach 1903-1904 na miejscu istniejącego, przynajmniej od czasów wojny siedmioletniej (1756-1763), kościoła o konstrukcji ryglowej.
Kościół orientowany, założony na rzucie prostokąta, z kwadratową wieżą, przykrytą wysokim stożkowym hełmem, zwieńczonym puszką i krzyżem. W trzech ścianach wieży tarcze zegarowe, a powyżej we wszystkich czterech ścianach ostrołukowe okna. Elewacja wschodnia kościoła (prezbiterium) ozdobiona blendami. Osoba patrona łączy kościół z czasami krucjat i zakonów rycerskich.
Kościół można zwiedzać, kontaktując się pod nr tel. 095 760 61 26.

Więcej informacji: www.namyslin.net.pl, www.templariusze.org, www.boleszkowice.pl, www.chwarszczany.pl

DĘBNO

D-1 Kościół z granitową wieżą w Smolnicy
Kościół pw. Narodzenia Najświętszej Marii Panny należy do najstarszych w okolicach Dębna. Wzniesiono go w XIII w. W kolejnych stuleciach był kilkakrotnie przebudowywany i remontowany, ostatnio w latach 80-tych XX wieku.
Smolnicę po raz pierwszy wymieniono w dokumencie datowanym na 1272 r. Najdawniejsza nazwa miejscowości – Berenvelde, pochodzi zapewne od nazwiska zasadźcy wsi wywodzącego się z rodu von Behr. Przez kolejne kilka stuleci wieś była własnością prywatną różnych rodów rycerskich - von Marwitz, von Liebental, von Lorenzdorf i von Damitz . Najstarsza wzmianka o kościele pochodzi z 1337 r. Budowę rozpoczęto jednak znacznie wcześniej, około 1250 roku. Kościół wytyczono w oparciu o prosty, prostokątny plan z wydzielonym w przestrzeni wnętrza od wschodu prezbiterium i zachodnią prostokątną wieżą o szerokości odpowiadającej nawie. Zarówno zasadniczą część korpusu nawowego jak i ściany masywnej wieży wzniesiono z granitowych obrobionych kostek; tylko do wykonania górnych partii murów użyto nieobrobionego kamienia. Ściany pierwszego kościoła zachowały się w dobrym stanie. Od strony zachodniej istnieje główny portal wejściowy o formie ostrołukowej, w ścianie południowej zaś relikt drugiego wejścia z nieistniejącym portalem. Szerokie przejście o okrągłym łuku zachowało się też pomiędzy halą wieżową, a nawą. W ścianie wschodniej widoczne są trzy ostrołukowe okna. W XIV stuleciu nadbudowano wieżę oraz wzniesiono kruchtę południową. W XVI w. świątynię zamieniono na zbór ewangelicki. Wieś wraz z kościołem była kilkakrotnie niszczona w okresie wojny trzydziestoletniej (1618-1648) i siedmioletniej w 1758 roku. Pod koniec XIX w. zmieniono wystrój średniowiecznego wnętrza nadając mu kształt neogotycki, wymieniono też kolejny raz hełm wieży. Przestrzeń nawy doświetlono większymi otworami okiennymi. Kościół spłonął pod koniec II wojny światowej. Przez kilkadziesiąt następnych lat istniał jako ruina. W 1983 r. podjęto działania zmierzające do jego odbudowy, rok później został ponownie poświęcony jako świątynia rzymskokatolicka.

D-1 Kościół gotyckich apostołów w Warnicach
Kościół pw. św. Józefa należy do grupy starszych średniowiecznych budowli okolic Dębna. Wzniesiono go wkrótce po lokacji wsi, zapewne w pierwszej ćwierci XIV w. Przebudowa dokonana w XIX w. w znacznym stopniu zatarła pierwotny średniowieczny charakter architektury świątyni.
Wieś wymienioną jako Warnitz po raz pierwszy wzmiankowano w dokumencie datowanym na 1306 roku. Od XV do XIX w. wieś była własnością rodziny von Osten, która w znacznym stopniu przyczyniła się do jej rozwoju.
Nie znamy fundatorów świątyni. Najstarsza wzmianka o kościele pochodzi z 1335 r. W tym czasie cesarz Ludwig nadał prawo patronatu nad kościołem w Warnicach kolegiacie w Myśliborzu. Jak można wnioskować z zapisu budowę rozpoczęto zapewne kilkanaście lat wcześniej. Kościół wzniesiono jako budowlę salową bez wieży, w oparciu o prostokątny plan z wydzielonym w przestrzeni wnętrza prezbiterium. Mury pierwotnego kościoła wykonano w prosty sposób z granitowych kamieni łączonych wapienną zaprawą. Pierwszy raz ściany świątyni naruszono w trakcie wojen husyckich w XV w., wtedy nastąpiła pierwsza przebudowa. W XVI w. budynek przejęła gmina protestancka, we wnętrzu urządzono zbór.
Zasadnicze zmiany w wyglądzie kościoła nastąpiły około 1858 r. Do korpusu nawowego dobudowano wówczas wschodnią absydę, zachodnią wieżę i kruchtę dostawioną do ściany południowej. W XX w. otynkowano i pomalowano elewacje pozostawiając ceglane lico części wieżowej. We wnętrzu zachowało się kilka oryginalnych elementów historycznego wystroju pochodzących m.in. z okresu późnego średniowiecza. Najcenniejszym jest drewniany, polichromowany ołtarz główny z 1604 roku, z XV-wiecznymi rzeźbami apostołów pochodzącymi ze starszego gotyckiego tryptyku ołtarzowego. Równie cenne są późniejsze malowidła umieszczone na odwrocie skrzydeł ołtarza.

D-3 Romańska tajemnica templariuszy w Cychrach
Kościół pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika należy do najstarszych w okolicach Dębna. Wygląd obecnej bryły świątyni jest wynikiem kilku procesów budowlanych – pierwotnego romańskiego i późniejszych dokonywanych po wiek XIX.
W XIII w. wieś Cychry (Tyscher) należała do komandorii zakonu templariuszy z pobliskich Chwarszczan, którzy zapewne byli fundatorami świątyni datowanej na lata 1230-1250. Zbudowano ją z granitowych kostek, w oparciu o prosty prostokątny plan z umieszczonym od wschodu prezbiterium. Mury pierwszego kościoła tworzą obecnie ściany głównego korpusu nawowego. W elewacji południowej zachował się zamurowany romański portal stanowiący pozostałość pierwotnego wejścia. W późnym średniowieczu do części zachodniej dobudowano masyw wieżowy – w dolnej partii wykonany z głazów narzutowych, w górnych z cegieł. W ścianę zachodnią oddzielającą kruchtę wieży od nawy wmurowano schodkowany portal zakończony łagodnym ostrym łukiem. W XIV w. po upadku templariuszy świątynię przejęli inni rycerze zakonni - joannici. Kościół jako parafialny wzmiankowano po raz pierwszy w dokumencie z 1405 r. Joannici posiadali go do 1540 r., po tym czasie przejęła go gmina protestancka. W 1758 r. podczas walk toczonych w bitwie pod Sarbinowem niemal doszczętnie spłonęła wieża, a budynek uległ częściowemu zniszczeniu. W 10 lat później wzniesiono nową wieżę (przebudowaną i otynkowaną w 1838 r.), odnowiono także kościół. Najważniejszy remont nastąpił w połowie XIX w. Rozebrano wówczas średniowieczne prezbiterium wznosząc nowy chór wschodni z transeptem i przylegającą od wschodu absydą. W granitowych elewacjach nawy głównej wykuto duże okna. Do budowy użyto cegieł i nieobrobionych kamieni, w absydzie zaś granitowych kwadr z rozebranej pierwotnej ściany wschodniej. W 1946 r. świątynię ponownie poświęcono jako kościół parafii rzymskokatolickiej. Cennym wyposażeniem kościoła jest drewniana, polichromowana rzeźba ukazująca Chrystusa na krzyżu oraz stojące obok postacie Matki Boskiej i św. Jana (XVI w.). W kościelnej wieży znajduje się dzwon z 1770 roku.

D-4 Neogotycki kościół na miejscu dawnej świątyni templariuszy w Sarbinowie
Kościół pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny jest przykładem rozpowszechnionego w XIX w. stylu neogotyckiego, nawiązującego formą do średniowiecznych tradycji.
W XIII w. wieś Sarbinowo (Zorbamsdorp) należała do komandorii zakonu templariuszy z pobliskich Chwarszczan o czym wspomina m. in.. dokument z 1262 roku. Zakonnicy byli zapewne fundatorami pierwszej granitowej świątyni, która nie zachowała się do naszych czasów.
Ze wzmianek należy wnioskować, że był to prosty kościół salowy podobny do innych założeń parafialnych stawianych we wsiach należących do komandorii chwarszczańskiej. W XIV w. po upadku templariuszy kościół przejęli joannici. Wiadomo, że w 1405 r. świątynia pełniła funkcje parafialne. Po 1540 r. przejęła ją gmina protestancka. W 1624 r. do nawy dobudowano wieżę. W 1758 r. podczas bitwy pod Sarbinowem ucierpiała zarówno wieś, jak i budynek kościoła. Na skutek rosyjskiego ostrzału artyleryjskiego spłonęła większa część zabudowy. Dawny wygląd wsi przywrócono dopiero 10 lat później. Z powodu znacznych zniszczeń w 1825 r. w miejsce starej wzniesiono nową neogotycką świątynię. Przy budowie ceglanych ścian wykorzystano częściowo dawne kamienne mury, które następnie otynkowano. Kościół wzniesiono w oparciu o prosty prostokątny plan z wydzielonym wewnątrz prezbiterium i trzema bocznymi kruchtami. Kilka lat później przeprowadzono pierwszą przebudowę, kolejną w latach 1890-1892. W tym okresie wzniesiono istniejącą formę masywu wieżowego.
Do środka świątyni prowadzą obecnie trzy wejścia, główne umieszczone jest w elewacji zachodniej. Jednoprzestrzenne wnętrze przykrywa drewniany strop pokryty współczesnymi malowidłami przedstawiającymi sceny z Nowego Testamentu. Nie zachowały się elementy wystroju pierwszej średniowiecznej świątyni a wyposażenie kościoła pochodzi w całości z pierwszej połowy XIX wieku. Obecną przestrzeń w znacznej części kształtują drewniane balkony emporowe. Cennym wyposażeniem jest neobarokowy drewniany, polichromowany ołtarz. W jego centralnym polu umieszczono obraz z przedstawieniem Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny. W wieży znajdują się trzy dzwony z 1920 roku.

D-5 Kościół templariuszy w Dargomyślu – na pograniczu romanizmu i gotyku
Kościół pw. Matki Boskiej Wspomożenia Wiernych należy do najstarszych w okolicach Dębna. Wygląd głównej bryły świątyni jest wynikiem kilku procesów budowlanych – pierwotnego gotyckiego i późniejszych dokonywanych po wiek XIX.
Dargomyśl po raz pierwszy pojawia się w dokumentach datowanych na lata 30-te XIII wieku. W 1234 roku książę pomorski Barnim I podarował wieś Dargumitz templariuszom z komandorii w Chwarszczanach. Z ich inicjatywy jeszcze przed 1250 r. rozpoczęto budowę pierwszej świątyni. Wzniesiono ją z układanych warstwami granitowych kostek, w oparciu o prosty, prostokątny plan z wydzielonym wewnątrz prezbiterium. Mury pierwszego kościoła tworzą obecnie ściany głównego korpusu budowli od strony wschodniej. W południowej i wschodniej ścianie widoczne są wąskie, zamknięte ostrołukowo, XIII-wieczne okna. W elewacji południowej zachował się ostrołukowy, obecnie zamurowany, portal z późnoromańskim motywem półkul stanowiący pozostałość pierwotnego wejścia. W następnych stuleciach rozbudowano część zachodnią nadbudowując masywną kamienną wieżę.
Po upadku templariuszy w XIV w. kościół przejęli bracia joannici. Po raz pierwszy jako parafialny wymieniono go w dokumencie z 1385 roku. W latach 30-tych XV w. uległ częściowemu zniszczeniu podczas przemarszu wojsk husyckich. Po 1540 r. przejęła go gmina protestancka. Kolejne klęski dotknęły Dargomyśl w 1758 r., w trakcie prusko-rosyjskiej batalii znanej jako bitwa pod Sarbinowem oraz w 1805 r. podczas kampanii napoleońskiej na ziemiach pruskich. Dwukrotnie palono wówczas wieś. Kościół odnowiono. O ostatecznej zmianie kształtu budowli zadecydowała przebudowa prowadzona w latach 1897-1898. Zmieniono wówczas wygląd partii zachodniej redukując kamienne mury wieży i zastępując je ścianami z cegieł zdobionymi tynkowanymi blendami. Zmieniono również układ osi okiennych zachodniej części nawy.
Przebudowano szczyty chóru wschodniego i zakrystii. W 1946 r. świątynię ponownie poświęcono jako kościół parafii rzymskokatolickiej.
Obecna budowla posiada plan prostokąta o przybliżonych wymiarach 25 x 12 m i szerokości nawy głównej około 10 m. Główny korpus nakrywa dwuspadowy dach. Nad całością góruje wieża przykryta dwuspadowym dachem, zwieńczona ażurową latarnią z hełmem. Forma dominującej nad zabudową jeszcze kamiennej wieży kościoła znana jest z płótna gorzowskiego malarza Roberta Warthmüllera (1886 r.), który uwiecznił Dargomyśl w scenie przedstawiającej wizytę cesarza Fryderyka II Wielkiego. W wieży kościoła znajduje się średniowieczny dzwon.

KRZĘCIN

K-1 Kościół pw. św. Jana Chrzciciela w Krzęcinie
Najstarszy, średniowieczny kościół, mógł być wzniesiony w Krzęcinie (niem. Kranzin) już w XIII wieku. Przetrwał do drugiej połowy XVII wieku, spłonął w 1679 roku podczas pożaru wywołanego uderzeniem pioruna.
Nową świątynię wybudowano w końcu XVII wieku. Informuje nas o tym inskrypcja na dzwonie z 1681 roku. W 1690 roku we wnętrzu umieszczono ołtarz w stylu barokowym oraz witrażyki herbowe fundatorów, tj. przedstawicieli rodzin von Roveder, Schonebeck i Blanckensee.
Na początku XX wieku (1910) kościół uległ gruntownej przebudowie, otrzymując styl eklektyczny, łączący różne wpływy architektoniczne. Większość zachowanego wyposażenia pochodzi z przełomu XVII/XVIII wieku oraz początku XX wieku. Jedynie fundamenty, wykonane z kamiennych kwadr, wskazują na średniowieczny rodowód.
Obecnie kościół pełni funkcję świątyni rzymsko-katolickiej pw. św. Jana Chrzciciela, poświęcenie miało miejsce 23 grudnia 1945 roku. Od 1960 roku jest siedzibą parafii.

K-1 Kościół w Nowym Klukomiu
Kościół w Nowym Klukomiu (niem. Neuklücken), obecnie pod wezwaniem św. Piotra i św. Pawła, wzniesiony został stosunkowo późno, gdyż dopiero w XVI-XVII wieku. Wieża drewniana pochodzi z połowy XIX wieku. W oknach świątyni w 1609 roku umieszczono witrażyki przedstawiające herby miejscowej rodziny von Blanckensee, ale w późniejszym czasie zaginęły.
Najcenniejszym elementem wnętrza jest ołtarz ufundowany w 1718 roku. Badania konserwatorskie wykazały, że składa się z fragmentów znacznie starszych. W jego centralnej części znajdują się gotyckie rzeźby św. Anny Samotrzeć, św. Doroty i św. Barbary, a w części górnej- rzeźba Ukrzyżowanego. Pierwotnie znajdowała się jeszcze figura Św. Marii z Dzieciątkiem. U dołu umieszczono obraz z Ostatnią Wieczerzą. Pod nim napis: „pamiętaj Jezusa Ukrzyżowanego".
W XVIII dodano barwną polichromię, wykonaną przez malarza Christiana Schmidta, który podpisał się na odwrocie ołtarza. Dzwon datowany jest na 1500 r. i należy go uznać za najstarszy w powiecie choszczeńskim.
Na początku XX wieku we wnętrzu kościoła zawieszono tablicę, którą ufundowali mieszkańcy. Upamiętniała czterech mieszkańców tej wsi poległych w I wojnie światowej (1914-1918).

K-3 Kościół pw. św. Trójcy w Rakowie (XIV wiek)
Obecny kamienny kościół w Rakowie pw. św. Trójcy (niem. Raakow), zbudowany na rzucie prostokątnym, istnieje od początków XIV wieku. Patronat nad nim miały miejscowe rody rycerskie i cystersi (1354, 1378). W XVIII wieku świątyni nadano styl barokowy. W 1890 roku dobudowana została wieża z kamienia ciosanego, w górnej kondygnacji drewniana, zawieszono w niej dzwon z 1572 roku.
We wnętrzu kościoła znajduje się ołtarz barokowy z 1718 roku. W jego środkowej części umieszczony jest obraz z Chrystusem na krzyżu. Wnętrze świątyni ozdabia empora barokowa z 1661 roku, wsparta na kolumnach, ozdobiona płaskorzeźbami o motywach kwiatowych. Nie zachowały się do naszych czasów: ambona barokowa z baldachimem z 1704 roku oraz drewniane ławki, których fundatorami byli Jürgen Christoph von der Goltz (†1724), właściciel Rakowa, i pastor Samuel Schulz.
W kościele znajduje się zabytkowy chór z początków XVIII wieku. W krypcie pod kościołem składano do grobu przedstawicieli miejscowej szlachty. Ostatni właściciele zostali pochowani koło kościoła, gdzie w średniowieczu rozciągał się cmentarz.

K-4 Pocysterski kościół w Chłopowie
Kościół pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Chłopowie (niem. Schwachenwalde) istniał już w średniowieczu. Pierwsza wzmianka o nim pochodzi z 1337 roku.
Za sprawą nadania Jakuba von Mortzina, przedstawiciela rodu rycerskiego, patronat nad świątynią przejęli w 1350 roku cystersi z Bierzwnika. W XV wieku w ich posiadaniu znalazła się cała wieś. Z tego okresu pochodził cenny późnogotycki ołtarz skrzydłowy, którego fragmenty zachowały się w zbiorach Muzeum Narodowego w Szczecinie. W środkowej części oraz w lewym i prawym skrzydle znajdowało się 18 figur z wyobrażeniami świętych. Dobra cystersów przetrwały do czasu reformacji, kiedy w 1539 roku zostały sekularyzowane.
Stary kościół wraz ze średniowiecznymi dzwonami spłonął podczas wojny trzydziestoletniej w 1627 roku, a w tym samym miejscu postawiono nowy. Istniejąca współcześnie świątynia zbudowana została w latach 1907-1909, w stylu neobarokowym, na planie krzyża. Obok kościoła wzniesiono w 1913 r. budynek pastorówki.
Po II wojnie światowej obiekt znowu stał się świątynią katolicką, otrzymując wezwanie Najświętszego Serca Pana Jezusa. Poświęcenie nastąpiło 16 grudnia 1945 roku. Od 1951 roku kościół pełni rolę stolicy parafii.

K-5 Tablica upamiętniająca miejsce bitwy rozegranej w czasie wojny 30-letniej
Przed obecnym kościołem p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Granowie znajduje się, na kamiennym obelisku, pamiątkowa tablica, ufundowana przez społeczność gminy w 380 rocznicę bitwy (1627-2007). Bitwa pod Granowem rozegrała się 24 lipca 1627 r. między wojskami cesarskimi i duńskimi w ramach toczącej się w Europie wojny trzydziestoletniej. Po obu stronach walczyło 12 tys. żołnierzy różnych narodowości. W centralnym planie tablicy znajduje się sentencja o następującym brzmieniu: „Na wieczną rzeczy pamiątkę walczącym i poległym tutaj żołnierzom austriackim, duńskim, czeskim, chorwackim, polskim oraz innych narodów". Z jej lewej strony znajduje się herb Gminy Krzęcin, a z prawej symbol rozegranej bitwy.

K-6 Kościół pw. Matki Boskiej Częstochowskiej w Żeńsku (XIII wiek)
Kościół w Żeńsku (niem. Schönfelde), obecnie p.w. Matki Boskiej Częstochowskiej pochodzi z XIII wieku. Jest to najstarsza świątynia na terenie gminy. Dowodem jej średniowiecznego pochodzenia jest ostrołukowy portal gotycki w przejściu z wieży do hali oraz masywna wieża z przyporami kamienno-ceglanymi.
W późniejszym czasie kościół był kilkakrotnie przebudowywany. W 1707 roku cały obiekt został pokryty warstwą tynku, a zmienione otwory okienne nadały budowli wygląd neoromański.
Wewnątrz świątyni znajduje się chór z początku XIX wieku. W 1937 roku wspomniano wielobarwne rzeźby Apostołów, znajdujące się na wystawie sztuki kościelnej w Monachijskim Muzeum w Berlinie, stanowiące elementy zaginionego ołtarza (?). Niegdyś znajdowała się tutaj cynowa chrzcielnica przedstawiająca ryt z chrztem Jezusa, fundowana w 1657 roku przez pastora Georga Rebentischa z Granowa i jego żonę. W 1684 roku stary, średniowieczny dzwon został przetopiony na nowy przez Lorenza Köckeritza ze Szczecina. Kolejny dzwon odlano w innej szczecińskiej pracowni w 1825 roku.
Teren kościoła otoczony jest murkiem kamiennym, który przechodzi w ozdobną późnogotycką bramę wejściową, datowaną na przełom XV i XVI wieku. Na pobliskim cmentarzu, wśród zachowanych grobów, znajduje się pomnik znanego rzeźbiarza Otto Beyera (1873-1913), autora choszczeńskiej „Żniwiarki".

LIPIANY

L-1 Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Lipianach
Początki chrześcijaństwa w Lipianach sięgają 1124 r., kiedy Otto Biskup z Bambergu ochrzcił w Pyrzycach 7.000 pogan, wśród których byli także słowianie lipiańscy, mieszkający na terenie Lipian.
Kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP położony jest na wzniesieniu z zachowanym starodrzewem, fragmentami nawierzchni brukowej i malowniczymi schodami brukowanymi wznoszącymi się od ul. Kościuszki (dawniej terenów przy fosie obronnej miasta).
Pierwotny kościół został całkowicie spalony. W XIII w. świątynię odbudowano, a przebudowano w XVIII w. po trzykrotnym spaleniu. W 1863 r. kościół odbudowano w stylu świątyni neogotyckiej. Z pierwotnego kościoła zachowały się fragmenty kamiennych murów, pozostałe z trzynastowiecznej fary.
W XIX w. kościół został rozbudowany jako jednonawowy z transeptem na planie krzyża łacińskiego i w niezmienionej formie zachował się do dzisiaj. Do rozbudowy kościoła użyto kamienia ciosanego i narzutowego. Prezbiterium zbudowano ze starej cegły, a nawę z kamienia ciosanego w stylu gotyckim. Również teren, na którym znajduje się świątynia, pozostał w starodawnym kształcie z zachowanym starodrzewem.
W ostatnich latach, dzięki umieszczeniu na ścianach kościoła tablic upamiętniających losy parafian (w tym losy zesłańców na Sybir) oraz tablicy pamiątkowej poświęconej wielkiemu Polakowi Papieżowi Janowi Pawłowi II, jest to miejsce oddawania czci żywym i zmarłym.

MYŚLIBÓRZ

M-1 Kościół gotycki w miejscowości Dalsze (XIV wiek)
Kościół zbudowany w 1876 r. prawdopodobnie na miejscu starszej świątyni z okresu średniowiecza, do której w 1712 r. dobudowano wieżę przykrytą dachem namiotowym. Z pierwotnej świątyni przetrwał tylko fragment zachodniej elewacji. Kościół z 1876 r. został rozebrany w latach 1951-1952, do tego stopnia, że pozostały tylko ściany obwodowe. Ruina kościoła została odbudowana w latach 1990-93.
Świątynia założona na planie prostokąta, bez wyodrębnionej części prezbiterialnej i bez wieży. Zachowane części kościoła zbudowane są z granitowych głazów. Przy odbudowie w końcu XX w. zachowano neoromański styl budowli i zastosowano ten sam materiał budulcowy.
Elewacja południowa, jak i północna jest pięcioosiowa, podzielona dużymi, półkoliście zamkniętymi oknami o szeroko i uskokowo rozglifionych ościeżach. Na osi elewacji znajduje się półkoliście zamknięty portal, a nad nim okno w formie koła. Na osi elewacji wschodniej jest płytka blenda, a w jej polu krzyż łaciński. Na elewacji zachodniej od miesiąca sierpnia 1997 r. usytuowana jest odbudowywana wieża.
Więcej informacji: www.msmb.pl/dalsze.html

M-2 Kościół p.w. św. Rocha w Rościnie
Pierwsza wzmianka o miejscowości Rościn w źródłach pisanych pojawia się już w 1337 roku. W połowie XVIII wieku powstała w Rościnie fabryka fajek glinianych, której wyroby rozchodziły się po całej Europie. Surowiec do produkcji fajek, czyli białą glinkę, wydobywano w najbliższym sąsiedztwie Jeziora Rościńskiego. W centralnej części wioski znajduje się kościół p.w. św. Rocha, a po przeciwnej stronie drogi- dawny kościół z ciosów granitowych. Kościół zbudowany w stylu gotyckim na przełomie XIII i XIV wieku. Uległ niemal całkowitemu zniszczeniu. W drugiej połowie XVIII w. kościół został przebudowany i przeznaczony na spichlerz.

M-3 Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Nawrocku (XVIII wiek)
Kościół filialny pw. Wniebowzięcia NMP pochodzi z XVIII wieku. W odróżnieniu od większości okolicznych wiejskich kościołów, do budowy których użyto kamienia, jest zbudowany z cegły i otynkowany.
Kościół orientowany, założony został na rzucie prostokąta zamkniętego od wschodu trójbocznie, z prostokątną przybudówką na osi elewacji wschodniej i prostokątną w rzucie wieżą na osi elewacji zachodniej. Całość świątyni jest pokryta dachem dwuspadowym, załamanym trójbocznie nad częścią wschodnią, poza trójkondygnacyjną wieżą, która została przykryta dachem czterospadowym.
Portal wejściowy z XX w. pomyślany jako belkowanie kryte daszkiem i wsparte na dwóch przysadzistych kolumnach, nadaje mu nieco klasycyzujący charakter. Na obrzeża okien i wieży, od strony pn. i płd., zastosowano pozorne boniowanie (imitacja ciosanego karmienia). Nawiązuje ono stylowo do portalu i wzmacnia jego wymowę. Całości dopełnia owalne okno nad portalem. Obecnie ze starego wyposażenia pozostał tylko jeden z trzech dzwonów. Wisi on wewnątrz wieży, na ciekawie rozwiązanej konstrukcji drewnianej.
Więcej informacji: www.msmb.pl/nawrocko.html

M-4 Kościół pw. św. Teresy od Dzieciątka Jezus w Czernikowie (XIII wiek)
Kościół w pierwszej połowie XVII wieku został spalony i wkrótce odbudowany, ale bez wieży. Obok kościoła wzniesiono wolno stojąca wieżę (1828 r.) i odbudowano kruchtę. Pod koniec XIX wieku przebudowano portal oraz szczyt zachodni kościoła, z wyjątkiem których, kościół zachował swój romański charakter. Kościół orientowany, murowany z ciosów granitowych, zbudowany na rzucie prostokąta. Charakterystyczne dla stylu romańskiego wąskie okna zamknięte są półpełnym łukiem. W ścianie południowej zauważyć można ślad zamurowanego, ostrołukowego, ceglanego portalu. Pod wschodnią częścią budowli znajduje się krypta, w tej chwili niedostępna. O jej istnieniu świadczą tylko odpowietrzniki w dolnych partiach bocznych ścian.
Wschodni szczyt rozczłonkowany został trzema prostokątnymi blendami. Salowe wnętrze nakryte jest drewnianym pułapem. Bardzo interesująca pod względem architektonicznym konstrukcja dzwonnicy, świadczy o wysokim kunszcie stawiających ją cieśli. Godna uwagi jest również para umieszczonych w zachodnim szczycie kościoła, rzeźbionych w piaskowcu herbów rodowych właścicieli majątku, którzy w XIX wieku otaczali kościół opieką.

M-5 Kościół pw. MB Królowej Polski w Golenicach (XVIII wiek)
Kościół parafialny pw. MB Królowej Polski zbudowany w połowie XVIII w. przez rodzinę von Rosey. Charakterystyczna, późnobarokowa forma wskazuje na czas budowy świątyni w połowie XVIII wieku. Budowla orientowana, zbudowana z cegły na rzucie prostokątnym zamknięta połową elipsy, bez wyodrębnionego prezbiterium z kwadratową wieżą od strony zachodniej. W dolnej części kwadratowa wieża zbudowana jest z cegły i otynkowana.
Wnętrze halowego, opartego na rzucie prostokąta i zamkniętego od wschodu połową elipsy kościoła, przykryte jest płaskim, otynkowanym pułapem. Od strony północnej do głównej bryły budowli przylega przybudówka, w której mieści się empora kolatorska otwarta do wnętrza kościoła oknem ozdobionym ramą z rokokową dekoracją o motywach roślinnych, z herbowymi kartuszami. Obok umieszczona została rokokowa, bogato zdobiona, drewniana ambona pochodząca z połowy XVIII wieku.
We wschodniej części świątyni ustawiono późnorenesansowy, drewniany, polichromowany ołtarz. Powstał on w 1598 r., a do kościoła w Golenicach został przeniesiony z Czernikowa. Nie tylko sama konstrukcja ołtarzowa, ale i wykorzystane do jej dekoracji elementy, pochodzą z różnych miejsc i okresów. W pradelii zamontowano malowany na desce obraz z końca XVI w., przedstawiający patronkę kościoła. W niszach retabulum ustawiono, pochodzące z ok. 1430 roku, gotyckie rzeźby Madonny z Dzieciątkiem, św. Katarzyny i czterech Apostołów.
Więcej informacji: www.wrotamysliborskie.pl

NOWOGRÓDEK POMORSKI

N-1 Nowogródek Pomorski – dawny gród templariuszy - trochę historii...
Nowogródek Pomorski jest wsią o metryce średniowiecznej. Historycy nazwę „Nowogródek" wywodzą od niemieckiego słowa Nienborch (przekazy z 1298 r.) lub Nienborgh (przekazy z 1337 r.). Legenda zaś głosi, że templariusze na przekór staremu grodowi wznieśli na Wzgórzu Klasztornym nowy zamek rycerski – stąd nazwa „Nowogród". Badania archeologiczne potwierdzają istnienie na tym obszarze osady z okresu kultury łużyckiej, później w X-XIV wieku istniał tu gród. W 1336 r. określano Nowogródek mianem mieścina, tzn. nieobwarowane miasteczko z targiem. Miasteczko miało charakter otwarty, dochody uzyskiwało z faktu położenia na szlaku z Mironic do Szczecina. Kres miastu położyła wojna trzydziestoletnia (1618-48). Nowogródek zostaje zniszczony i zdegradowany do roli wsi. Odbudowa trwała bardzo długo, kościół odnowiono dopiero po 100 latach.
Na początku XIX wieku wieś liczyła 70 domów. Przed wojną urządzono plac sportowy. W 1910 roku we wsi powołano ochotniczą straż pożarną. W 1998 roku Nowogródek Pomorski obchodził 700-lecie udokumentowanego istnienia.
Więcej informacji: www.nowogrodekpomorski.pl/

N-2 Kościół pw. MB Królowej Polski w Nowogródku Pomorskim (XIII wiek)
Wczesnogotycki kościół z granitowej kostki, salowy, orientowany wzniesiony został w drugiej połowie XIII wieku. Od południa zamurowany portal kamienny. W XVIII w. nadbudowana została drewniana wieża z barokowym hełmem, w XIX wieku dobudowano murowane kruchty. Bryła zwarta przykryta dachem dwuspadowym.
Wnętrze jednoprzestrzenne podzielone na 3 nawy przy pomocy trzech par kwadratowych słupów wspierających sklepienie. Wewnątrz świątyni ciekawa polichromia z XVIII wieku i neobarokowy ołtarz z XIX w. oraz organy w stylu neobarokowym z przełomu XIX i XX wieku, odrestaurowane w 2007 roku. Kościół parafialny pw. MB Królowej Polski poświęcony 2 lutego 1947 roku.

N-3 Gotycka świątynia w Karsku (XIII wiek)
Kościół filialny pw. św. Antoniego w Karsku – gotycka, świątynia z kamieni granitowych z drugiej połowy XIII wieku, wzniesiona przez zakon cystersów z Kołbacza. W II połowie XIX wieku nastąpiła ponowna przebudowa kościoła ze stylu gotyckiego w neogotycki. W 1899 roku podczas generalnej przebudowy zmieniono całą bryłę świątyni. Kościół rozbudowano w kierunku wschodnim oraz wybudowano nową wieżę czterokondygnacyjną zwieńczoną stożkowym hełmem. Wnętrze jednoprzestrzenne, prezbiterialne. Kruchta neogotycka z ostrołukowym wejściem w elewacji południowej. Ołtarz główny drewniany polichromowany z XVIII wieku. Kościół pw. św. Antoniego poświęcony 26 maja 1947 roku.

N-4 Karsko – dawna własność klasztoru cystersów
Karsko ma rodowód sięgający drugiej połowy XIII wieku. W 1535 roku został rozwiązany konwent cysterski w Kołbaczu, a Karsko stało się własnością panującego i margrabiego Jana z Kostrzyna. Sąsiedztwo dużych obszarów leśnych wyznaczyło Karsku rolę myśliwską (m.in. dziki, jelenie). Przyjeżdżali tu na polowania Hohenzollernowie. W okresie wojny trzydziestoletniej (1618-1648) wieś Karsko wraz z folwarkiem i kościołem zostały zniszczone.
*** Dwór nadleśnictwa**
Budynek ryglowy (powszechnie określany jako pruski mur) z ok. XVIII wieku, murowany, z poddaszem mieszkalnym, pod dachem naczółkowym, wzniesiony w 1915 roku. Dawniej należał do zespołu obiektów nadleśnictwa, był to tzw. ośmiorak. Obecnie budynek mieszkalny podlegający ochronie konserwatorskiej.
*** Dworek barokowy**
Jest to obiekt zabytkowy o cechach dworku barokowego z XVIII wieku (inskrypcja zamieszczona na fasadzie dworu „ANNO 1755 JR"). Dwór zlokalizowano na wzniesieniu, terenie dawnego majdanu. Jest to parterowy obiekt z mansardą. Pokryty dachem siodłowym, na krańcach ściętym. Na ścianach widoczne boniowanie tynku. Ceglane i ryglowo-ceglane zabudowania gospodarcze (tworzące zwartą, czworoboczną zagrodę) wzniesiono w czwartej ćwierci XIX wieku. Przed dworkiem rosną dwie stare lipy i około 200-letni cis uszkodzony przez pocisk.

N-5 Cmentarz poewangelicki w Parzeńsku (XIX wiek)
Parzeńsko to wieś sołecka, przy wschodnim brzegu leśnego jeziora, która w roku 1300 została nadana klasztorowi cystersów w Mironicach. Przy wjeździe do wsi warto obejrzeć udostępniony do zwiedzania cmentarz poewangelicki z XIX wieku. Cmentarz znajduje się na północnej granicy wsi Parzeńsko i podlega ochronie konserwatorskiej. Ponad 100 nagrobków z piaskowca (najstarsze z pierwszej połowy XIX w.) i granitu oraz lapidarium uporządkowano i odnowiono. Większość nagrobków w kształcie sarkofagów, z pionową płytą i inskrypcją. Zachowano również starodrzew klonowy. Jest to miejsce prawdziwego pojednania polsko-niemieckiego.

N-6 Neogotycki kościół w Trzcinnej
Trzcinna to duża wieś leżąca na południe od Nowogródka Pomorskiego, niezniszczona przez wojnę i dobrze zagospodarowana. Po raz pierwszy w źródłach wspomniana została w 1298 roku. We wsi istniał kościół z czasów średniowiecznych, który rozebrano w XIX wieku. Na jego miejscu w 1898 r. wzniesiono świątynię neogotycką z prezbiterium i przylegającą od strony południowej prostokątną zakrystią oraz wieżą od strony zachodniej i cylindryczną basztą w narożu. Korpus zwarty, przykryty dachem trójspadowym. Prezbiterium niższe od korpusu również przykryte dachem trójspadowym. Nad całością góruje wieża zwieńczona latarnią i wysmukłym stożkowym hełmem. Kościół poświęcony 19.05.1946 roku.

N-7 Południk 15° w obrębie Trzcinna
Trzcinna to duża wieś, niezniszczona przez wojnę i dobrze zagospodarowana. Znajduje się w pobliżu trasy E-65. Południk 15°długości geograficznej wschodniej przebiega dokładnie ok. 700 m na zachód od zabudowań wsi Trzcinna. W miejscu, gdzie przecina on drogę krajową nr 3 znajduje się głaz narzutowy, który otoczony jest skupiskiem świerków.

PEŁCZYCE

PE-1 Kościół pw. Narodzenia NMP w Pełczycach (XIII wiek)
Kościół parafialny pw. Narodzenia NMP zbudowany w końcu XIII wieku. Wzniesiony z kostki granitowej i cegły. Budowla jednonawowa, na planie krzyża. Od 1290 do 1537 r. pod patronatem cysterek, następnie von Waldowów. Kościół przebudowany w XV w. w stylu gotyckim, a następnie w XVIII wieku. Poświęcony 08.09.1946 r. przez ks. Franciszka Łojka.
Pełczyce słynęły z przeróżnych „boskich cudów". Dość szybko stały się miastem pielgrzymowania wiernych z Pomorza, Marchii i Prus, związane z wizytą (1124 r.) biskupa **Ottona z Bambergu**, który wówczas chrzcił Pomorze.
W 2004 r. sprowadzono z Włoch relikwie **św. Franciszka z Asyżu** (1182-1226), założyciela i patrona zakonu franciszkanów, czczonego od XIII w. na Pomorzu Zachodnim.
Plebania – XIX-wieczny budynek, na miejscu dawnego zamku. Powstał we wschodniej części starego miasta. Pełnił też funkcję lokalnego ośrodka administracyjnego, a do końca lat 70-tych XX w. szpitala miejskiego.

PE-2 Klasztor cysterek w Pełczycach
Klasztor cysterek w Pełczycach założony został ok. 1280 r. przez margrabiów brandenburskich. Jedynym, do dzisiaj zachowanym reliktem średniowiecznego klasztoru, jest skrzydło zachodnie oraz ogród klasztorny o powierzchni około 1 ha. Obecny starodrzew pochodził z II poł. XIX wieku.
Dla pasjonatów historii - zasobne zbiory, dotyczące naszej gminy, można oglądać w Pełczyckiej Izbie Historycznej - piwnica MGOK ul. Starogrodzka 12, we wtorki i czwartki od 1500 do 18 00 i w soboty od 1100 do 1400.

PE-3 Kościół pw. św. Józefa w Płotnie (XVIII wiek)
Kościół pw. św. Józefa pochodzi z okresu pocysterskiego. Zbudowany w 1725 r. na miejscu starszej świątyni, ma konstrukcję ryglową. Kościół rekonstruowany w 1930 r. Wewnątrz zachował się barokowy ołtarz. Kościół poświęcony 10.01.1948 roku.
Tuż za kościołem widoczny jest park pałacowy, krajobrazowy, naturalistyczny z początku XIX w. Powierzchnia około 6 ha, występuje tu około 30 gatunków dendroflory.
Ponadto w Leśnictwie Płotno znajduje się leśna ścieżka przyrodnicza z ciekawymi pomnikami przyrody (15 przystanków dydaktycznych).

PE-4 Kościół cysterek pełczyckich w Bolewicach (XIV wiek)
Kościół filialny pw. Matki Boskiej Częstochowskiej z XIV w.; ufundowany przez miejscowe rycerstwo, ale pod patronatem cysterek pełczyckich, najprawdopodobniej od XV w. Przebudowany w XIX i XX w. Kościół salowy, zbudowany z kamienia polnego, z XIII/XIV w., w nim statua ewangelisty z XV w. Poświęcony w 1946 roku.

PE-5 Kościół pw. MB Różańcowej w Boguszynach (XV wiek)
Średniowieczny kościół parafialny p.w. MB Różańcowej pochodzi z II poł. XV w. Ufundowany został przez rycerstwo. Zbudowany z granitowej kostki i cegły na planie prostokąta. Kościół wielokrotnie przebudowywany w XX w. Poświęcony 13.11.1947 roku.
We wsi warto też obejrzeć podworski park, krajobrazowy z początku XIX w., o pow. 5,80 ha, usytuowany w centrum wsi.

PE-6 Zabytkowe kościoły w Parafii Będargowo
Kościół parafialny pw. św. Antoniego Padewskiego w Będargowie pochodzi z przełomu XV/XVI w., przebudowany w XIX w. Świątynia gotycka, salowa, na planie prostokąta, orientowana, zbudowana z ciosów granitowych i cegły. Kościół poświęcony 25.08.1946 roku.
Kościół filialny pw. św. Kazimierza w Jarosławsku z 1858 r. – neogotycki, kamienny, na planie prostokąta, z wysoką wieżą i bogatym detalem, w wyższej kondygnacji 8-boczny z cegły, zwieńczony hełmem spiczastym. Kościół poświęcony 09 .07.1946 roku.
Kościół filialny pw. MB Częstochowskiej w Przekolnie pochodzi z II poł. XIII w., przebudowany na przełomie XVIII/XIX wieku. Kościół salowy, na rzucie prostokąta, orientowany. Zbudowany z kamienia polnego, kostki granitowej i cegły, z późnogotycką wieżą z kamienia, nadbudowaną cegłą, zwieńczoną wysmukłym hełmem z XVIII wieku. Kościół poświęcony 03.05. 1946 roku.

PE-7 Kościół pw. Chrystusa Dobrego Pasterza w Krzynkach (XIX wiek)
Kościół filialny pw. Chrystusa Dobrego Pasterza wybudowano w 1895 r., z kamienia łupanego i cegły. Świątynia neogotycka na planie prostokąta, z terenem dawnego cmentarza przykościelnego. Kościół poświęcony 15.04.1947 roku.
Warto też obejrzeć:
*** Założenie dworsko –parkowe**, z przełomu XIX/XX w., z parkiem krajobrazowym z XIX w. Obszar bardzo cenny przyrodniczo, ze stanowiskiem orła bielika, bociana czarnego, żółwia błotnego. Liczne pomniki przyrody ożywionej i nieożywionej.
*** Głaz narzutowy** – pomnik przyrody obw. 750 cm, wysokość 200 cm, usytuowany za miejscowością Jarosławsko w kierunku Krzynek.
*** Głaz narzutowy** – o obwodzie 1000 cm, wysokość 190 cm, usytuowany na terenie Leśnictwa Niesporowice.

PE-8 Kościół pw. Świętej Rodziny w Chrapowie
Kościół filialny pw. Świętej Rodziny jest jednym z najstarszych kościołów ziemi pełczyckiej z końca XIII w. i początków XIV w. Ufundowany przez miejscowe rycerstwo, ale był pod wpływem cystersów. Świątynię przebudowano w II poł. XIX wieku. Kościół w czasie II wojny światowej został zrujnowany. Odbudowany wg projektu Stefana Kwileckiego w latach 1968-1969, poświęcony w 1969 roku.
We wsi warto też obejrzeć podworski park krajobrazowy z początku XIX wieku.
Na północny –zachód od Chrapowa, w dolinie rzeki Płoni, znajdują się tereny z aktywnymi źródliskami. Obszar o urozmaiconej i bogatej szacie roślinnej – Natura 2000.

PE-9 Kościół pocysterski w Jagowie
Kościół filialny pw. św. Piotra i Pawła pochodzi z okresu pocysterskiego. Zbudowany w 1856 r. przez Heinricha Wenzla i Fundację Fryderyka von Schrödera. Ceglana sala z pięcioboczną absydą i murowaną wieżą. Kościół poświęcony 22.10.1947 roku.
We wsi warto też obejrzeć:
*** Założenia dworsko-parkowe** – zespół rezydencyjno-parkowy; pałac z pocz. XIX w. (z ruinami dawnego dworu), relikty wieży dworskiej.
*** Malowniczą Dolinę Płoni** - obszar specjalnej ochrony Natura 2000, o najwyższych walorach przyrodniczych i krajobrazowych.

PRZELEWICE

P-1 Kościół pw. Matki Bożej Królowej Polski w Przelewicach (XIII wiek)
Kościół parafialny w Przelewicach zbudowany z kamienia narzutowego pochodzi z drugiej połowy XIII wieku. Stoi w środkowej części wsi, na czworokątnej działce, która niegdyś pełniła funkcję wiejskiego cmentarza. Korpus nawowy kościoła umieszczony jest na planie prostokąta o wymiarach 22, 8 m x 11, 2 m , zorientowany na osi W-E.
W XVIII w. przy zachodniej ścianie szczytowej wybudowano drewnianą wieżę i dokonano przebudowy świątyni. W tym też czasie kompletowano wyposażenie kościoła. Z tego okresu pochodzi ołtarz i fragment dywanu koronacyjnego cesarza Leopolda II (nie zachował się do dziś), który stanowił przykrycie pulpitu ambony.
Kontakt telefoniczny pod nr 091 5643 094.

P-2 Kościół pw. św. Teresy od Dzieciątka Jezus w Klukach (XIV/XV wiek)
Kościół w Klukach jest kościołem filialnym Parafii w Przelewicach. Świątynia zbudowana została w XIV albo XV wieku. O czasie powstania, późnogotyckiej budowli, świadczy niestaranna obróbka zastosowanego granitu i cegły użytej w portalu zachodnim.
Kościół salowy, wzniesiony na rzucie prostokąta o wymiarach ok. 16 m x 10 m z niewielką kruchtą od południa. Około 1534 r. świątynia przejęta została przez protestantów i pozostawała aż do 1945 r. filią Parafii Ewangelickiej w Kosinie. Prawdopodobnie w końcu XVIII w. nad zachodnią częścią kościoła nadbudowano wieżę. W 1889 r. kościół gruntownie przebudowano, zachowując styl w formie neogotyckiej.
Kontakt telefoniczny pod nr 091 5643 094.

P-3 Kościół pw. Matki Boskiej Nieustającej Pomocy w Lubiatowie (XV/XVI wiek)
Kościół w Lubiatowie jest kościołem filialnym Parafii w Żukowie. Wzniesiony został z kamienia na przełomie XV i XVI wieku. W 1578 r. Marcus von Schöning ufundował renesansową emporę i ławkę kolatorską, dedykowane pamięci jego ojca Reinera. W 1615 r. ufundowane zostało kamienne epitafium Ludecke von Schöning i jego syna.
W I połowie XVIII w. dobudowano do świątyni, od strony zachodniej, drewnianą wieżę, zwieńczoną barokowym hełmem. Podczas burzy w 1776 r. wieża została zniszczona, a następnie w latach 1854-55 gruntownie odnowiona i ozdobiona spiczastym zwieńczeniem.
W okresie od 1945 do 1970 r. budowla sakralna pozostawała opuszczona i ulegała dewastacji, aż do dnia przejęcia jej przez kościół rzymskokatolicki. W 1970 r. przystąpiono do odbudowy świątyni.
Kontakt telefoniczny pod nr 091 5630 190.

P-4 Kościół pw. św. Trójcy w Żukowie (XV wiek)
Kościół parafialny w Żukowie wzniesiony został w XV wieku, w okresie późnego gotyku, z kamienia narzutowego. Około 1534 r. katolicka świątynia przejęta została przez ewangelików i do 1945 r. była siedzibą parafii ewangelickiej. Na przełomie XVI i XVII wieku. Kościół przebudowano - podniesiono mury o ok. 60 cm i zbudowano nowy szczyt wschodni – dekorowany blendami i zwieńczony sygnaturką.
We wnętrzu świątyni ustawiony został późnorenesansowy ołtarz. W 1610 r. powstała, zachowana do dziś, renesansowa ambona, którą w XVIII w. połączono z ołtarzem, a w końcu XIX w. ponownie oddzielono od niego. W początkowym okresie XVII w. wykonano istniejący konfesjonał. W 1884 r. przeprowadzono restaurację budowli. Zmieniono wówczas formę okien, odnowiono wnętrze i odrestaurowano ołtarz z amboną, a także wykonano nowe ławki i chór. W 1946 r. kościół przejęty został przez katolików i poświęcony pod obecnym wezwaniem.
Kontakt telefoniczny pod nr 091 5630 190.

P-5 Kręgi megalityczne
Cmentarzysko megalityczne - (grec. megas - wielki, lithos - kamień składa się z dwóch podobnych grobów megalitycznych typu kujawskiego, zwanych żelkami lub grobami olbrzymów. Budowano je w późnych stadiach młodszej epoki kamienia (ok. 3000-2200 lat p.n.e.). Kamienna obstawa grobu nawiązuje do kształtu domostw pierwszych rolników tych ziem z okresu ok. 4300-3000 lat p.n.e. Masa niektórych głazów tworzących ścianę wschodnią dochodzi do 10 ton. W części szczytowej w oddzielonej kamiennym murkiem kwaterze, znajduje się pochówek szkieletowy jednej osoby (przypuszczalnie przywódcy - patriarchy rodu), obłożony kamieniami w formie kopczyka. Całość przestrzeni w obrębie podstawy przykrywa płaszcz kamienno-ziemny o wysokości dochodzącej do 4 metrów.

P-6 Kościół pw. Zwiastowania Najświętszej Marii Panny w Przywodziu (XIV/XV wiek)
Jest to kościół salowy, bez architektonicznie wyodrębnionego prezbiterium. Świątynia został wzniesiony przypuszczalnie na przełomie XIV/XV wieku. Ok. 1540 r. przejęta przez protestantów, pozostawała pod patronatem znanej pomorskiej rodziny von Wedlów.
Murowany z łupanego kamienia, łączonego dużą ilością zaprawy z okrzeskami kamiennymi i gruzem ceglanym. Na ścianach zachowany średniowieczny tynk o nierównej fakturze. Pod warstwą pobiały pozostałości polichromii ściennych, prawdopodobnie z XV w. i XIX w. W ścianie wschodniej – średniowieczna wnęka sakramentarium z gotycką kutą kratą. Otwory okienne zachowane w pierwotnej formie, gotyckie – wysmukłe, silnie rozglifione, zamknięte ostrołukowo. Szczyty wschodni i zachodni ozdobione wnękami i sterczynami. Na szczególną uwagę zasługuje drewniany strop belkowy, polichromowany, wykonany w technice ciesielskiej i stolarskiej, z licznymi biblijnymi cytatami w jęz. niemieckim.
Kontakt telefoniczny pod nr 091 5630 190.

P-7 Kościół pw. Matki Boskiej Różańcowej w Gardźcu (XVI wiek)
Świątynia stoi na dawnym cmentarzu (brak śladów pochówków) z zachowanymi szczątkami kamienno-ceglanego ogrodzenia. Jest to kościół salowy na rzucie prostokąta o wymiarach 9,80m x 14,80 m, świątynia orientowana, jednokondygnacyjna częściowo podpiwniczona.
Po 1945 r. kościoła nie użytkowano i popadł w ruinę. W latach 70-tych XX wieku zdewastowany budynek przejęły władze kościelne.
Kontakt telefoniczny pod nr 091 5643 055.

P-8 Kościół pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Laskowie (XIII wiek)
Kościół w Laskowie jest kościołem filialnym Parafii pw. Niepokalanego Serca NMP w Barlinku. Zalicza się do typowych dla tego okresu na Pomorzu Zachodnim granitowych budowli bez prezbiterium i wieży. Jest to świątynia salowa, wzniesiona na rzucie prostokąta o wymiarach 22,3 m x 11,2 m. Tak jak inne kościoły na tych terenach ok. 1534 r. kościół został przejęty przez protestantów i był siedzibą parafii ewangelickiej. W 1680 r. pastor Johannes Boetius (1680-1715) dokonał odnowienia świątyni. Na przełomie XVIII/XIX w. w zachodniej części kościoła wydzielono kruchtę, nad którą nadbudowano drewnianą wieżę. W 1918 r. przeprowadzono remont wnętrza kościoła, a w latach 80-tych XX w. dokonano remontu wieży.
Kontakt telefoniczny pod nr 095 746 12 04.

P-9 Kościół pw. św. Michała Archanioła w Rosinach (XIII wiek)
W centrum osady wiejskiej znajduje się kościół, który pochodzi z drugiej połowy XIII wieku. Świadczy o tym użycie granitowej kostki w regularnych warstwach, staranne opracowanie ościeży granitowego portalu zachodniego, ostrołukowe formy okna i blend portalu południowego w ścianie wschodniej. W XIX w. doszło do przebudowy kościoła. Przemurowano wówczas większość okien, a narożniki budowli wsparto masywnymi, cegielnymi szkarpami. Świątynia salowa na planie prostokątnym bez chóru i wieży – typ wiejskiego kościoła; o czytelnych formach gotyckich, częściowo zatartych w wyniku późniejszych przekształceń elewacji. Wieża o formach barokowych, zwieńczona hełmem o esowym spływie ośmiu połaci (dekorowana latarnia); została wbudowana w kościół od strony zachodniej. Kształty oryginalne przetrwały od 1734 roku.
Kontakt telefoniczny pod nr 091 5643 055.

P-10 Kościół pw. św. Antoniego z Padwy w Kłodzinie (XIII wiek)
Powstanie kościoła datuje się na XIII wiek. Od czasów średniowiecznych prawo patronatu nad świątynią należało do właścicieli tutejszego majątku ziemskiego. Przypuszcza się, że od XV do końca XVIII w. był on lennem rodziny von Küssow. Około 1500 r. do halowej budowli sakralnej dobudowana została, od zachodniej strony, kamienna wieża. Wraz z wprowadzeniem protestantyzmu na Pomorze, kościół przejęty został przez ewangelików (około 1534 r.) i służył jako świątynia parafialna tejże wspólnocie religijnej. Podczas wojny trzydziestoletniej w 1631 r. kościół został spustoszony przez wojska cesarskie. Budowla sakralna nie ustrzegła się przed zmianami architektonicznymi. Ostatnia poważna przebudowa kościoła miała miejsce w 1760 roku. Z tego okresu pochodzą m.in. murowane wsporniki wieży. O XVIII-wiecznej przebudowie świadczy data znajdująca się na zachodniej ścianie wieży.
Kontakt telefoniczny pod nr 091 5643 055

P-11 Kościół pw. św. Floriana w Jesionowie (XIII wiek)
Kościół w Jesionowie pochodzi z XIII wieku. Stara romańska świątynia z kostki granitowej na rzucie prostokąta, bez prezbiterium.
W 1872 r. zakończyła się gruntowna przebudowa kościoła i dobudowa wieży z cegły od strony zachodniej. Z pierwotnej budowli zachował się jedynie, w ścianie południowej, portal ostrołukowy z głęboko osadzonymi wspornikami. Kościół do czasu zakończenia II wojny światowej służył protestantom, a po wojnie, ze względu na istnienie drugiego kościoła katolickiego we wsi Jesionowo, był przez wiele lat nieczynny. W latach 90-tych XX w., po części odtworzono wnętrze kościoła wraz z sufitową polichromią malarstwa ściennego z końca XIX w., a ze znalezionych w kościele granitowych głazów postawiono kamienny ołtarz i lektorium.
Kontakt telefoniczny pod nr 091 5643 326.

WANDERWEG

BARLINEK

B-1 Gotische Pfarrkirche (13. Jh.) Unbeflecktes Herz der Heiligsten Jungfrau Maria in Barlinek (Berlinchen)
Erbaut wurde das Objekt aus Maschinenziegeln und im Sockelbereich, aus Granitquadern. Die Kirche ist dreischiffig, dreiseitig umbautes Presbyterium, rechteckiger Westturm. An das Presbyterium schließen sich auf der nördlichen Seite die Vorhalle und die Sakristei an. Das Mittelschiff und das Presbyterium sind mit einem durchgehenden Satteldach ausgestattet, während die Seitenschiffe und der Anbaubereich Pultdächer tragen. Alle Dächer sind mit überlappenden Biberschwanzziegeln gedeckt. Der Turmhelm hat eine Blecheindeckung.
Das an den Ecken mit Strebepfeilern abgestützte kompakte Gebäude wird von einem hohen Turm auf der Westseite überragt. Die Kirchenmauern stehen auf einem Steinsockel. Die üppigsten Maßwerke, mit drei Rosetten, haben Bleifenster des Presbyteriums, während die Fenster der Seitenschiffe mit nur jeweils einer Rosette versehen sind. Die seitlichen Spitzbogenportale weisen zierreiche Profile und Maßwerke im Oberlicht auf. Die zweiflügelige Tür aus Eichenholz ist mit Maßwerkverzierung ausgestattet. Das gestufte Hauptportal in Spitzbogenform stammt aus dem 15. Jh.

B-2 Modernistische Kirche in Barlinek
Die Pfarrkirche St. Bonifazius in Barlinek ist eine modernistische Kirche. Sie wurde für Katholiken 1923 eingeweiht. Es ist eine Saalkirche, auf rechteckigem Grundriss, mit an den Längsseiten mittig angeordneten rechteckigen Vorräumen. Erbaut aus Ziegelsteinen. Der Kirchenraum trägt ein Satteldach mit nach Westen hinausgehendem Giebel, die Vorräume sind ebenfalls mit kleinen Satteldächern bedeckt. Während all diese Dächer aus Falzdachziegeln gefertigt sind, ist das Zeltdach des Turms mit Zinkblech bedeckt. Über dem Kirchenbaukörper ragt ein viereckiger Turm. Der Turm ist mit einem Sims und mit einem Fries verziert und mit kleinen runden Öffnungen durchsetzt. Die Längsseiten sind mit drei hoch angesetzten Dreierfenstern ausgestattet, von denen das mittlere jeweils etwas höher und mit einem Spitzbogen abgeschlossen ist, die kleineren flankierenden Fenster dagegen die Rundbogenform haben. In der Westfassade befinden sich nur zwei runde Öffnungen. An die in Form von drei Giebeln ausgeführte und keine Öffnungen aufweisende Ostwand sind drei quadratische Backsteinpfeiler angelehnt, die mit drei eisernen Kreuzen versehen sind.

B-3 Ruinen der Kirche in Równo (Ruwen) (13. Jh.)
Auf einer Anhöhe, neben dem Vorwerk, stand einst eine Kirche mit Kirchhof (heute Ruinen). Die aus Stein erbaute, turmlose Kirche wurde um die Wende des 13. und des 14. Jh. errichtet und trug gotische Merkmale. In der Nachkriegszeit verwahrloste das Objekt. Es muss in irgendeiner Weise mit den Johannitern im Zusammenhang gestanden haben. Darauf lassen zwei noch auf den Innenwänden sichtbare Malereien. Im Bauwerk sind noch zwei romanische Portale überliefert. Hinter stehen Ruinen des alten Pfarrhauses. Rings um die Ruinen erstreckt sich der alte Kirchhof mit beschrifteten Kreuzen und Grabplatten. Sehenswert im heutigen Dorf ist auch die alte Schloss- und Vorwerkanlage, bestehend aus folgenden Gebäuden: Herrenhaus von 1831, Scheune von 1874 in Fachwerkkonstruktion mit Lehmfüllung – eine große Rarität, Gebäude von 1888 mit einer Sonnenuhr an der Frontwand, Gebäude von 1812 mit Geschossspuren, Scheune von 1904/1905, Werkstatt mit Taubenschlag, Garage, Kühlhaus (im Hügel, auf dem die Kirchenruinen stehen).

B-4 Neoromanische Kirche in Płonno (Klausdorf) (19. Jh.)
Die Kirche wurde im 19. Jh. erbaut. Die erste Vorgängerin dieser Kirche wurde bereits 1317 erstmals urkundlich erwähnt .Es ist eine Saalkirche auf rechteckigem Grundriss, mit abgetrenntem Presbyterium, an das sich auf der Nordseite die rechteckige Sakristei anschließt. Die Westfassade ist mit einem dreistöckigen Turm mit quadratischen Querschnitt und kantigem Helm überbaut, dem beiderseits Anbauten anliegen.

B-5 Frühgotische Kirche in Rychnów (Richnow) (13. Jh.)
Die Filialkirche der Himmelfahrt der Heiligsten Jungfrau Maria in Rychnów gehört zu den ältesten ländlichen Sakralbauten der Region von Myślibórz. Die aus Granitquadern erbaute Kirche stammt aus dem 13. Jh. Es ist eine Saalkirche über rechteckigem Grundriss, mit drei für jene Epoche charakteristischen schmalen Fenstern in der mit einem Backsteingiebel bekrönten Ostfassade. Die übrigen Fenster wurden im Jahre 1772 umgebaut. Aus der Zeit des weiteren Umbaus im 19. Jh. stammen der Ostgiebel, die Westmauer inklusive Turm sowie der Anbau auf der Nordseite

B-6 Feldsteinkirche Hl. Stanisław Bischof und Märtyrer in Dzikowo (Dieckow) aus dem 15. Jh.
Die Kirche wurde um die Wende des 15. und des 16. Jh. aus Feldstein errichtet und im 19. Jh. umgebaut, vertritt den Typ der turmlosen Spätgotik-Saalkirchen aus Stein. Es ist ein Sakralbau über rechteckigem Grundriss, mit Satteldach, gedeckt mit Dachziegeln. Polygonales Backstein-Presbyterium mit aus Holz gefertigtem Kreuz.
An der Kirche wurde ein Missionskreuz aufgestellt. In der Nähe befindet sich eine Linde mit Stammumfang von 1100 cm und ein schöner Park mit einer Fläche von 14,5 ha.

B-7 Neogotische Kirche in Mostkowo (Chursdorf) (19. Jh.)
Die Kirche Anton in Chursdorf wurde im Jahre 1851 erbaut. Die Backsteinkirche hat den Grundriss eines Rechtecks mit einem dreiseitig umschlossenen Presbyterium. Im Westen ein dreigeschossiger quadratischer Turm mit spitzem Helm. Auf der Südseite ein Portal mit Vorhalle. Der Innenraum der Kirche enthält einen historischen Altar aus dem 18. Jh., die Chorempore und Bänke.

B-8 Gotische Steinkirche Gottesmutter von Częstochowa in Dziedzice (Deetz) (13. Jh.)
In der Mitte des heutigen Dorfes Dziedzice steht eine Kirche, die um die Wende des 13. und des. 14. Jh. aus Feldstein erbaut wurde. Es ist eine Hallenkirche mit einem Turm auf der Westseite, der im 18. Jh. errichtet und anschließend im 19. Jh. aufgestockt wurde. Die Kirche in Dziedzice stellt ein interessantes Beispiel der gotischen Sakralarchitektur aus Stein dar. Im 16. Jh. wurden die Fenster umgebaut. Im 19. Jh. kamen noch ein Turm und ein Vorraum am Südportal hinzu. Nach Kriegszerstörungen 1945 wurde die Kirche Anfang der 80er Jahre wiederaufgebaut aber von der Erstausstattung blieb nichts erhalten.
Orte des nationalen Gedenkens – Gedenktafeln zu Ehren der Gefallenen des zweiten Weltkrieges und der Gefangenen des Oflags II C Woldenberg. Während der Befreiungskämpfe im Vorwerk wurden 19 polnische Offiziere getötet.
Museum und Unterkünfte im Gebäude des Vereins der Freunde von Dziedzice (Stowarzyszenie Przyjaciół Dziedzic). Telefonischer Kontakt unter +48 95 746 815.

B-9 Neoromanische Kirche in Strąpie (Trampe) (19. Jh.)
Diese neoromanische Kirche stammt aus dem 19. Jh. Den Innenraum, insbesondere die Decke, schmücken dicht gesetzte Pflanzenmotive. Im hinteren Bereich der Kirche befindet sich das Grab des ehemaligen Schloss- und Gutsbesitzers Ulrich Böhm. Es ist eine verputzte Kirche aus Backstein über rechteckigem Grundriss, mit einer Apsis im Presbyterium und einem mit Helm bekrönten Turm. Im Innenraum: Altar, Bänke, Chorempore und Deckenmalereien.

Die Kirche ist Bestandteil der Schloss- und Parkanlage aus dem Beginn des 19. Jh. In einer Entfernung von ca. 50 m von der Kirche befindet sich der Anfang des 20. Jh. umgebaute Herrenhaus. Der Komplex hat sich bis heute in gutem Zustand erhalten. Die Wirtschaftsgebäude und die Brennerei aus rotem Backstein aus dem 19. bzw. 20. Jh. Die Anlage umfasst auch einen Park zwischen dem Herrenhaus und dem See Trojak.

BOLESZKOWICE

BO-1 Boleszkowice - Kiliansburg Überreste einer Kreuzritterburg
Frühmittelalterliche Siedlung aus dem 6.-10. Jh. auf einer durch Moore umgebenen Insel. In der Folgezeit entstanden hier Befestigungen und eine frühe Burg. Im 13./15. Jh. gehörten die Burg und die Siedlung Fürstenfelde (poln.: Boleszkowice) zunächst verschiedenen Rittergeschlechtern (von Sydow, Sack, Uchtenhagen, Bohne). In den Jahren 1445-1454 kam Fürstenfelde unter die Herrschaft des Kreuzritterordens. In jener Zeit entstand das Vorwerk, dessen Einnahmen zur Finanzierung des Baus der Kreuzritterburg in Küstrin verwendet wurden. 1454 verkaufte der Kreuzritterorden die Neumark an den brandenburgischen Kurfürsten, wodurch Fürstenfelde samt Burg auf Lebenszeit in den Besitz von Hans von Kockeritz, dem damaligen Burggrafen und Erbauer der Burg in Küstrin, überging. Nach seinem Tod um 1473 wurde die ganze Ortschaft, inklusive Burg und Vorwerk, zum Staatseigentum.

BO-2 Granitkirche aus dem Anfang des 14. Jh. in Boleszkowice (Fürstenfelde)
Die Kirche Hl. Antoni Padewski steht in der Mitte des historischen Altstadtbereiches. Erbaut wurde sie aus Granitstein in der ersten Hälfte des 14. Jh. Aus dem Bau haben sich bis heute Fragmente des Turmunterbaus erhalten. Die Kirche musste, wie auch die ganze Ortschaft, in den Jahren 1536, 1633 und 1718 verheerende Zerstörungen über sich ergehen lassen.Anfang des 19. Jh. wurde der Großteil der Kirchenmauern abgerissen und dann Mitte des 19. Jh. eine neue Kirche errichtet. Aus dem ursprünglichen Gebäude blieb nur der untere Teil des Turms. Der Neubau wurde 1858 abgeschlossen. Die Kirche ist nach Osten ausgerichtet. Die Mauern bestehen aus Granit, die Decke und die Dachkonstruktion aus Holz, das Dach ist mit Dachziegeln gedeckt. Aus dem gotischen Bau haben sich Partien der Westfassade und das Eingangsportal erhalten. Überragt wir die ganze Anlage von einem hohen zweistöckigen Turm mit steilem Kegelhelm. Die Fassaden sind mit spitzbogenförmigen Blenden und zentral angeordneten Fenstern mit Maßwerken versehen. Die innere Ausstattung der Kirche ist typisch für die Neugotik um Mitte des 19. Jh. Dazu gehören ein bemalter Altar aus Holz und die Empore. Rechts an der Südwand befindet sich eine Marmortafel, die eine Kurzgeschichte der Kirche und deren Stifter darstellt. In den Jahren 1865-70 erhielt die Kirche eine Orgel, die in der Folgezeit modernisiert und umgearbeitet wurde. Es ist das wertvollste historische Objekt des heutigen Boleszkowice. Gegenwärtig dient es als römisch - katholische Pfarrkirche. Besichtigung der Kirche möglich, Kontakt unter +48 95 760 61 26.

BO-3 Granitkirche in Wysoka (Hohenwalde) (14. Jh.)
Die Filialkirche Hl. Therese vom Kinde Jesus steht im Umkreis des alten mittelalterlichen Bebauungsraums, auf einem leicht angehobenen Zipfel am östlichen Ufer des Sees. Der erste Bau stammt vermutlich aus dem 14. Jh.
Es ist eine, nach Osten ausgerichtete Kirche, erbaut über rechteckigem Grundriss aus Granitquadern und Feldsteinen. In der Westfassade befindet sich ein zugemauertes Spitzbogenportal aus Granit. Zwei kleinere Portale (auch aus schön bearbeiteten Granitsteinen) schmücken die Südfassade. Um 1700 wurden Fenster erweitert und die Portale in der West- und Südmauer zugemacht. In den Jahren 1880-90 wurde die Frontfassade mit einem zweigliedrigen Turm mit Kegelhelm und einer Laterne mit Kreuz an der Spitze überbaut. Der Turm beherbergt eine Glocke aus dem Jahre 1883 mit einem Durchmesser von 0,70 m. Besichtigung der Kirche möglich, Kontakt unter +48 95 760 61 26.

BO-4 Ehemalige Kapelle der Templer und der Johanniter in Chwarszczany (Quartschen)
Die Kapelle wurde vom Orden der Tempelherren im 13. Jh. erbaut. Nach der Aufhebung des Ordens im Jahre 1312 wurde das Vermögen der Templer an den Johanniterorden übertragen. Einige Jahre im 15. Jh. gehörte die Kommende samt Kapelle dem Kreuzritterorden. Die Kirche wurde in Vergangenheit von den drei wichtigsten Ritterorden genutzt. Nach der Verlegung der Kommende der Johanniter nach Schivelbein 1540 entstand in der Klosteranlage ein Vorwerk der staatlichen Domäne.
Die Kapelle entstand in zwei Etappen. Zunächst, Mitte des 13. Jh., wurde ein Objekt aus Granit im romanischen Stil erbaut. Da der Charakter dieses Bauwerkes bescheiden war, errichtete man um 1280 eine neue, bis heute überlieferte Kapelle. Es ist ein gotisches Backsteinbauwerk mit integriertem Fragment der Fassade, errichtet auf einem mehreckigem Grundriss. Der Innenraum ist kreuzrippengewölbt. Die Kapelle ist mit kräftigen Mauerstreben ummantelt, die Hauptfassade ist mit zwei Türmen überbaut. Zu den wertvollsten Ausstattungselementen gehört eine Reihe von mittelalterlichen Malereien, die von den Johannitern gestiftet wurden.
Die Kapelle ist in der von der Anstalt für Denkmaldokumentation in Warschau im Jahre 2001 erstellten Liste der 100 wichtigsten Architekturdenkmäler in Polen verzeichnet. 2005 wurde u.a. zu Zwecken der Restaurierung der Ordenskapelle am Standort der alten mittelalterlichen Kommende der Kulturpark Chwarszczany, als erster in der Wojewodschaft Westpommern, gegründet. Im Rahmen des Parks wurden landschaftliche Werte, Architekturdenkmäler und Kulturschichten des Bodens unter Schutz gestellt. Auf dem Gebiet des Parks finden Veranstaltungen aus den Bereichen Wissenschaft, Kultur, Bildung und Tourismus statt. Besichtigung der Kirche möglich, Kontakt unter +48 95 760 51 79.

BO-5 Neogotische Kirche in Gudzisz (Kutzdorf)
1232 schenkte der großpolnische Herzog Władysław Odonic den Tempelrittern 1000 Hufen Küstriner Land, darunter das in einer Urkunde von 1261 erstmals erwähnte Gutistorp (später Kutzdorf). Nach der Aufhebung des Templerordens (im Jahre 1312) wurden dessen Güter den Johannitern überwiesen.
Die heutige Filialkirche Heiligstes Herz Jesu steht an der Stelle einer früheren Fachwerkkirche, nach der jedoch keine Spur übrig geblieben ist. Erbaut 1845 aus Ziegeln und unregelmäßigen Feldsteinen über rechteckigem Grundriss. Es ist ein turmloser Bau mit einer rechteckigen Sakristei auf der Nordseite und einer sich der Ostseite anschließenden fünfeckigen Apsis. Die Fassade wird mit Backsteinlisenen flankiert, ist mit spitzbogenförmigen Blenden und Fenstern ausgestattet und mit einem Treppengiebel bekrönt. Besichtigung des Objektes möglich, Kontakt unter +48 95 760 51 79.

BO-6 Neogotische Kirche in Namyślin (Neumühl)
Das Dorf Neumühl wurde erstmals 1540 urkundlich erwähnt – als Eigentum der Johanniter aus Quartschen. Nach deren Aufhebung ging es an den Markgrafen Johannes aus Küstrin.
Die Filialkirche des Hl. Ludwig steht in der Dorfmitte. Erbaut wurde sie im neugotischen Stil in den Jahren 1903-1904 am Standort einer früheren Fachwerkkirche, die an dieser Stelle einst, mindestens seit der Zeit des siebenjährigen Krieges (1756-1763), gestanden hatte.
Es ist eine nach Osten ausgerichtete Kirche, erbaut über rechteckigem Grundriss, mit einem im Querschnitt quadratischen Turm mit hohem Kegelhelm und einer Laterne mit Kreuz an der Spitze. In drei von vier Turmseiten ist jeweils eine Turmuhr eingearbeitet, etwas darüber befinden sich in allen vier Turmmauern spitzbogenförmig ausgeführte Fenster. Der Ostgiebel der Kirche (Presbyterium) ist mit Blenden ausgestattet. Der Kirchenpatron verbindet die Kirche mit der Zeit der Kreuzzüge und der Ritterorden. Besichtigung der Kirche möglich, Kontakt unter +48 95 760 61 26.
Mehr dazu im Internet unter: www.chwarszczany.pl, www.templariusze.org, www.boleszkowice.pl

DĘBNO

D-1 Kirche mit Granitturm in Smolnica
Die Pfarrkirche der Jungfrau Marias Geburt gehört zu den ältesten Kirchen der Region um Dębno (Neudamm). Errichtet wurde sie kurz nach der Gründung der Dorfes, vermutlich im dritten Viertel des 13. Jh. In der Folgezeit wurde die Kirche mehrmals umgebaut zuletzt in den 80er Jahren des 20. Jh.
Die heutige Ortschaft Smolnica (Bärfelde) wurde erstmals im Jahre 1272 urkundlich erwähnt. Der älteste Name des Ortes – Berenvelde – rührt wohl vom Namen des Dorfgründers her, der aus dem Geschlecht von Behr stammte. Danach war das Dorf über viele Jahrhunderte privates Besitztum: von Marwitz, von Liebental, von Lorenzdorf und von Damitz. Die älteste urkundliche Erwähnung der Kirche stammt aus dem Jahre 1337. Mit dem Bau wurde jedoch viel früher begonnen, vermutlich um 1250. Die Kirche steht auf einfachem rechteckigem Grundriss, mit einem deutlich im Innenraum abgetrennten Presbyterium im Osten und einem rechteckigen Turm im Westen. Die Mauern des Kirchenschiffes und die Wände des Turms wurden aus bearbeiteten Granitquadern errichtet, lediglich zur Ausführung der oberen Mauerpartien wurde nicht bearbeiteter Feldstein verwendet. Auf der Westseite befindet sich der Haupteingang in Form eines dreimal gestuften Spitzbogenportals. In der Südwand gibt es Spuren eines zweiten Eingangs. Erhalten hat sich ein breiter Durchgang mit rundem Bogen. Im 14. Jh. wurde der Turm aufgestockt und darüber hinaus der südliche Vorraum angebaut. Im 16. Jh. wurde sie in ein evangelisches Gotteshaus verwandelt. Das Dorf und die Kirche erlitten mehrmals Zerstörungen während des dreißigjährigen Krieges und des siebenjährigen Krieges. Zwischendurch wurde 1716 der Turm einem Umbau unterzogen. Ende des 19. Jh. veränderte man die mittelalterlichre Innenraumausstattung und der Turmhelm. Der Innenraum des Hauptschiffes wurde durch vergrößerte Fensteröffnungen erhellt. Die Kirche brannte gegen Ende des zweiten Krieges 1945 nieder. Anschließend blieb sie viele Jahre als Ruine ungenutzt. 1983 wurden Maßnahmen zum Wiederaufbau ergriffen und sie wurde nach einem Jahr als eine römisch-katholische Kirche eingeweiht.

D-2 Gotische Apostel-Kirche in Warnice
Die Pfarrkirche St. Joseph gehört zu den älteren mittelalterlichen Bauwerken in der Region um Dębno. Errichtet wurde sie kurz nach der Gründung der Dorfes, vermutlich im ersten Viertel des 14. Jh. Das Dorf Warnitz wurde erstmals in einer Urkunde aus dem Jahre 1306 erwähnt. Vom 15. bis zum 19. Jh. gehörte das Dorf durchgehend der Familie von Osten, die auch maßgeblich zu ihrer Entwicklung beigetragen hat.
Der im 19. Jh. erfolgte Umbau verwischte größtenteils den ursprünglichen mittelalterlichen Charakter der Kirchenarchitektur. Über die Stifter ist nichts bekannt. Die älteste urkundliche Erwähnung der Kirche stammt aus dem Jahre 1335, als Kaiser Ludwig das Patronatrecht über die Warnitzer Kirche der Stiftskirche in Soldin verlieh. Mit dem Bau begann man mit Sicherheit einige Jahre früher. Errichtet wurde die Kirche als Saalkirche ohne Turm auf rechteckigem Grundriss mit einem deutlich im Innenraum abgetrennten Presbyterium. Die Mauern der ersten Kirche wurden einfach aus mit Kalksteinmörtel verbundenen Granitsteinen erbaut, bevor sie dann im Zuge der Hussiten-Kriege im 15. Jh. einem ersten Umbau unterzogen wurden. Im 16. Jh. übernahmen die Protestanten die Kirche. Grundlegende Veränderungen im Aussehen des Kirchenbaus erfolgten um 1858 durch eine Reihe von Anbauten. Im 20. Jh. wurden die Fassaden verputzt und bemalt. Nur die Backsteinoptik des Turms wurde belassen. Im Inneren haben sich einige Originalstücke von der historischen Ausstattung der Kirche, u.a. aus dem späten Mittelalter, erhalten. Der wichtigste Ausstattungsgegenstand ist der holzgeschnitzte, bemalte Hauptaltar aus dem Jahre 1604 mit mittelalterlichen Details, aber auch mit späteren barocken Elementen. Am wertvollsten sind die Apostelfiguren aus dem 15. Jh., die von einem älteren gotischen Triptychon-Altar stammen. Genauso wertvoll sind die ein Jahrhundert späteren Malereien auf der Rückseite der Altarflügel.

D-3 Romanisches Geheimnis der Templer
Die Pfarrkirche Hl. Stanisław Bischof und Märtyrer gehört zu den ältesten Kirchen der Region um Dębno (Neudamm). Das heutige Aussehen der Kirche ist das Ergebnis mehrerer Bauphasen: des ersten romanischen Baus aus dem 13. Jh. und mehrerer neoromanischer Umbaumaßnahmen, die in der Folgezeit bis zum 19. Jh. stattfanden.
Im 13. Jh. gehörte das Dorf Tyscher (später: Zicher, heute: Cychry) zur Kommende des Templerordens in dem nahe gelegenen Quartschen (heute: Chwarszczany). Die Ordensbrüder waren vermutlich auch Stifter der Kirche, deren Entstehung annähernd auf 1230-1250 datiert werden kann. Erbaut aus bearbeiteten Granitquadern, steht sie auf einfachem rechteckigem Plan, wobei das Presbyterium nach Osten gerichtet ist. Die Gemäuer markieren bis heute die Wände des Kirchenschiffes (Nord-, Süd- und Westwand). In der Südfassade hat sich ein zugemauertes romanisches Portal erhalten, das auf den ursprünglichen Eingang des Frühbaus hinweist. Im späten Mittelalter wurde dem Westteil ein Turm angebaut, der im unteren Bereich aus Feldsteinen, im oberen aus Backstein gefertigt wurde. In die Westwand wurde ein mit sanft gezogenem Spitzbogen abgeschlossenes Stufenportal eingearbeitet. Nach dem Untergang des Templerordens im 14. Jh. ging die Kirche in Zicher in die Hände der Johanniter über. Als Pfarrkirche wurde das Objekt erstmals in einer Urkunde von 1405 erwähnt. Im Jahr 1540 übernahm sie eine protestantische Gemeinde. Im Zuge der Kämpfe, die 1758 in der Umgebung des Dorfes bei der Schlacht bei Zorndorf (heute: Sarbinowo) geführt wurden, brannte der Turm fast völlig aus und der Kirchenkörper selbst wurde stark beschädigt. Später wurde ein neuer Turm errichtet (anschließend 1838 umgebaut und verputzt). Die wichtigste Umbaumaßnahme erfolgte Mitte des 19. Jh., als man das damalige mittelalterliche Presbyterium abbaute und an dessen Stelle einen neuen Ostchor (Presbyterium) mit einem Querschiff und der östlich anliegenden Apsis errichtete. In den Granitfassaden des Kirchenschiffes wurden große Fensteröffnungen herausgehauen. Für die Umbauarbeiten verwendete man Backstein und nicht bearbeitete Feldsteine. 1946 wurde die Kirche wieder als römisch-katholisch eingeweiht. Im Kirchturm hängt eine Glocke von 1770.

D-4 Neogotische Kirche in Sarbinowo
Die Pfarrkirche Mariä Himmelfahrt ist ein Beispiel des im 19. Jh. weit verbreiteten neogotischen Stils, der von der Form her an die mittelalterlichen Traditionen anknüpft.
Im 13. Jh. gehörte das Dorf Zorbamsdorp (später: Zorndorf, heute: Sarbinowo) der Kommende des Templerordens im nahe gelegenen Quartschen, was u.a. eine schriftliche Quelle aus dem Jahre 1262 belegt. Die Brüder waren auch mit Sicherheit Stifter der ersten Granitkirche. Das war eine turmlose Saalkirche. Nach dem Untergang des Ordens im 14. Jh. ging die Kirche in die Hände der Johanniter über. Es ist belegt, dass das Objekt 1405 als Pfarrkirche diente. Im Jahre 1540 übernahm sie eine protestantische Gemeinde. 1624 wurde der Kirchenkörper um einen Turm erweitert, der bis zum 19. Jh. überdauerte. Während der preußisch-russischen Schlacht bei Zorndorf 1758 erlitt die Kirche große Schäden. Unter russischem Beschuss brannte der Großteil der Dorfbebauung nieder. Das frühere Aussehen wurde erst 10 Jahre später wiederhergestellt. Auf Grund erheblicher Zerstörungen errichtete man 1825 an der Stelle des alten Gotteshauses eine neue neogotische Kirche. Zur Errichtung der neuen Backsteinmauern wurde das alte Steingemäuer genutzt. Erbaut wurde die Kirche auf einfachem rechteckigem Grundriss, mit einem deutlich im Innenraum abgetrennten Presbyterium und drei seitlichen Vorräumen. Die heutige äußere Gestalt erhielt die Kirche in den Jahren 1890-1892. In dieser Zeit wurde der gegenwärtig bestehende Kirchturm errichtet. 1946 wurde die Kirche wieder als römisch-katholisch geweiht.
Zur Kirche führen drei Eingänge: der Haupteingang befindet sich in der Westfassade. Über dem einschiffigen Innenraum der Saalkirche liegt eine Balkendecke mit gegenwärtigen Malereien, die Szenen aus dem Neuen Testament darstellen. Die heutige Ausstattung der Kirche stammt aus der ersten Hälfte des 19. Jh. Der gegenwärtige Innenraum der Kirche wird zum großen Teil von Emporenbalkonen aus Holz auf der West-, Nord- und Südseite geprägt. Ein wertvoller Ausstattungsgegenstand ist der neobarocke Altar mit Vergoldungen aus dem 19. Jh. In seinem zentralen Feld befindet sich ein Bild der Himmelfahrt

der allheiligen Jungfrau Maria. Im Kirchturm hängen drei Glocken aus dem Jahre 1920.

D-5 Templerkirche – vom Romanismus bis zur Gotik
Die Filialkirche Muttergottes Hilfe der Christen gehört zu den ältesten in der Region um Dębno (Neudamm). Das Aussehen der Kirche geht grundsätzlich auf die mittelalterliche Zeit zurück und ist das Ergebnis mehrerer Bauetappen. Den Ursprung bildete der gotische Bau aus dem 13. Jh., dem anschließend weitere neogotische Bauphasen bis Ende des 19. Jh. folgten.
Das heutige Dorf Dargomyśl (Darrmietzel) wurde erstmals in den 30er Jahren des 13. Jh. erwähnt. 1234 schenkte der pommersche Herzog Barnim I. das Dorf Dargumitz den Templern aus der nahe gelegenen Ordenskommende in Quartschen. Vermutlich wurde auf Initiative der Ordensritter noch vor 1250 mit dem Bau der Kirche an diesem Standort begonnen. Erbaut wurde sie aus schichtweise bearbeiteten Granitquadern auf einfachem rechteckigem Grundriss, mit dem deutlich ausgeprägten Presbyterium, ohne Turm. Die Mauern der ersten Kirche bilden heute die Wände des Kirchenkörpers auf der Ostseite. In der Süd- und der Ostwand sind schmale, geformte Fenster aus dem 13. Jh. zu sehen. In der Südfassade hat sich auch die Spur des früheren Eingangs erhalten. In den folgenden Jahrhunderten wurde der westliche Bereich ausgebaut und dabei u.a. ein Steinturm errichtet.
Nach dem Untergang des Templerordens im 14. Jh. wurde die Kirche in Darrmietzel von den Johannitern übernommen, die die Kommende in Quartschen bekamen. Als Pfarrkirche wurde das Objekt erstmals in einer Urkunde aus dem Jahre 1385 erwähnt. In den 30er Jahren des 15. Jh. erlitt die Kirche Schäden im Zuge des Durchmarsches des hussitischen Heeres. Die Johanniter hatten sie bis 1540 im Besitz, danach wurde sie von einer protestantischen Gemeinde übernommen. Weitere schwere Schläge trafen die Kirche im Jahre 1758 während des preußisch-russischen Krieges in der Schlacht bei Zorndorf sowie im Jahre 1805 während der napoleonischen Kampagne. Das Dorf brannte also zweimal nieder. Dank den Bemühungen der Einwohner konnte die Kirche erneuert werden. Maßgeblich des Objektes war der Umbau nach einem Brand in den Jahren 1897-1898. Das Aussehen des westlichen Bereiches wurde damals durch den Abbau des steinernen Turmmaterials, der Fensteranordnung und der Sakristei verändert. Aus den Steinen errichtete man zwei Vorräume. 1946 wurde die Kirche wieder als römisch-katholisch eingeweiht.
Der heutige Baukörper hat einen rechteckigen Grundriss mit Ausmaßen von rund 25 x 12 m, wobei das Hauptschiff ca. 10 m breit ist. An die Nordfassade schließt sich eine im Grundriss quadratische Sakristei an. Der Kirchenbaukörper trägt ein Satteldach. Über das Ganze ragt ein ebenfalls mit einem Satteldach bedeckter dreistöckiger Turm, bekrönt mit einer durchbrochenen Laterne mit hohem Helm. Die Gestalt des der Bebauung überragenden, damals noch steinernen Kirchturms ist vom Gemälde des Landsberger Malers Robert Warthmüller (1886) bekannt, der die Ortschaft Darrmietzel in einer Szene des Besuches von Kaiser Friedrich dem Großen abgebildet hat. Im Kirchturm hängt eine historisch wertvolle mittelalterliche Glocke.

KRZĘCIN

K-1 Kirche Heiliger Johannes der Täufer in Krzęcin
Die älteste mittelalterliche Kirche entstand möglicherweise in Krzęcin (Kranzin) bereits im 13. Jh. Sie überstand die Zeit bis zur zweiten Hälfte des 17. Jh., als sie im Jahre 1679 einem vom Blitzeinschlag verursachten Brand zum Opfer fiel. Anschließend wurde eine neue Kirche Ende des 17. Jh. erbaut. Aufschluss darüber gibt uns eine Inschrift an der Glocke von 1681. Im Jahre 1690 erhielt die Kirche einen Altar im und Bleifenster, die die Wappen der Stifter, d.h. der Familien von Roveder, Schonebeck und Blanckensee, abbildeten. Anfang des 20. Jh. (1910) wurde der Kirche im Zuge eines Umbaus der eklektische Stil verliehen, der verschiedene architektonische Merkmale zusammenfasste. Die erhaltene Ausstattung stammt aus dem 17./18. Jh. und aus Anfang des 20. Jh. Nur die aus Steinquadern gefertigten Fundamente weisen die Spuren der mittelalterlichen Abstammung auf. Gegenwärtig das ist eine römisch-katholische Kirche, die auf den Namen Heiliger Johannes der Täufer am 23. Dezember 1945 geweiht wurde.

Seit 1960 ist sie auch Pfarrkirche.

K-2 Kirche in Nowy Klukom
Die Kirche in Nowy Klukom (Neuklücken), die gegenwärtig den Namen Hl. Peter und Paul trägt, wurde verhältnismäßig spät, erst im 16.-17. Jh., errichtet. Der Holzturm stammt aus der Mitte des 19. Jh. Im Jahre 1609 wurden in der Kirche Bleifenster mit den Wappen der einheimischen Familie von Blanckensee eingebaut, die jedoch später verschollen sind.
Das wertvollste Ausstattungsstück der Kirche ist ein im Jahre 1718 gestifteter Altar. Die denkmalpflegerischen Arbeiten enthüllten, dass der Altar aus noch älteren Fragmenten besteht. In dessen Mitte befinden sich gotische Skulpturen der Hl. Anna Samotrzeć, der Hl. Dorota und der Hl. Barbara, und im oberen Bereich – das Bildnis. Ursprünglich gab es noch die Figur der Heiligen Maria mit Christkind. Unten ist die Darstellung des letzten Abendmahls zu sehen. Darunter steht geschrieben: „Denke an den gekreuzigten Jesus ".
Im 18. Jh. kam eine farbenreiche Malerei hinzu, angefertigt vom Maler Christian Schmidt, der auf der Altarrückseite seine Unterschrift leistete. Die Glocke wird auf das Jahr 1500 datiert und gilt somit als die älteste Glocke im heutigen Landkreis Choszczno (Arnswalde).
Anfang des 20 Jh. wurde in der Kirche eine von den Einwohnern gestiftete Tafel zu Ehren der vier Dorfbewohner angebracht, die während des ersten Weltkrieges (1914-1918) ums Leben kamen.

K-3 Kirche der Heiligen Dreifaltigkeit in Rakowo (14. Jh.)
Die heutige steinerne Kirche der Heiligen Dreifaltigkeit in Rakowo (Raakow), erbaut über rechteckigem Grundriss, besteht seit Anfang des 14. Jh. Das Recht über die Kirche hatten die einheimischen Rittergeschlechter und die Zisterzienser (1354, 1378). Im 18. Jh. wurde der Kirche der barocke Stil verliehen. Im Jahre 1890 wurde ein Turm errichtet. Im Turm wurde 1572 eine Glocke aufgehängt.
Der Kirchensaal enthält einen barocken Altar von 1718. Den zentralen Teil des Altars nimmt ein Gemälde des gekreuzigten Christus ein. Den Innenraum schmückt eine auf Säulen ruhende, mit Flachreliefs in Form von floralen Motiven verzierte barocke Empore aus dem Jahre 1661. Früher konnte man die barocke Kanzel mit Traghimmel von 1704 und die Holzbänke bewundern, die von Jürgen Christoph von der Goltz (†1724), Besitzer von Raakow, und von Pastor Samuel Schulz gestiftet wurden.
In der Kirche befindet sich ein historischer Chor aus Anfang des 18. Jh. In der Krypta unter der Kirche bestattete man Vertreter des örtlichen Adels. Die letzten Dorfbesitzer wurden aber schon im Kirchhof beigesetzt, der im Mittelalter den Beerdigungen diente.

K-4 Ehemalige Zisterzienserkirche in Chłopowo
Die Kirche Heiligstes Herz Jesu in Chłopowo (Schwachenwalde) existierte bereits im Mittelalter. Ihre erste urkundliche Erwähnung stammt aus dem Jahre 1337. Auf Grund der Entscheidung von Jakob von Mortzin, dem Vertreter eines Rittergeschlechts, übernahmen die Zisterzienser aus Marienwalde (poln. Bierzwnik) im Jahre 1350 die Kirche. Im 15. Jh. befand sich schon das ganze Dorf in deren Besitz. Aus jener Zeit stammte ein wertvoller spätgotischer Flügelaltar, dessen Fragmente sich in den Sammlungen des Nationalmuseums in Stettin erhalten haben. Im dessen Mitte sowie im linken und rechten Flügel gab es 18 Figuren der Heiligen. Die Güter der Zisterzienser überdauerten bis zur Reformation. Im Jahre 1539 wurden sie säkularisiert. Neben der Kirche wurde 1913 das Pastorhaus errichtet.
Nach dem zweiten Weltkrieg wurde das Objekt wieder zur katholischen Kirche verwandelt und auf den Namen Heiligstes Herz Jesu geweiht. Dies fand am 16. Dezember 1945 statt. Seit 1951 übt die Kirche die Rolle einer Pfarrkirche aus.

K-5 Gedenktafel zu einer Schlacht im dreißigjährigen Krieg
Vor der heutigen Kirche Heiligstes Herz Jesu, auf einem Steinobelisken, befindet sich eine Gedenktafel, die von den Einwohnern der Gemeinde zum 380. Jahrestag der Schlacht (1627-2007) gestiftet wurde. Die Schlacht bei Granow fand am 24. Juli 1627 zwischen dem kaiserlichen Heer und der dänischen Armee.

Auf beiden Seiten kämpften insgesamt 12.000 Soldaten verschiedener Nationalitäten. In der Mitte der Tafel steht ein Spruch: **„Zum ewigen Gedenken an die hier kämpfenden und gefallenen österreichischen, dänischen, tschechischen, kroatischen, polnischen Soldaten und Soldaten anderer Nationalitäten"**. Links befindet sich das Wappen der Gemeinde Krzęcin, rechts steht das Symbol der Schlacht.

K-6 Kirche der Muttergottes von Częstochowa in Żeńsko (13. Jh.)
Die Kirche in Żeńsko (Schönfeld), die heute den Namen Muttergottes von Częstochowa trägt, stammt aus dem 13. Jh. Der Beweis ihrer mittelalterlichen Vergangenheit sind der gotische Spitzbogenportal im Übergang vom Turm in die Kirchenhalle sowie der massive Turm mit Strebepfeilern aus Feldstein und Ziegeln.
Später erfolgten mehrmalige Umbaumaßnahmen. 1707 wurde das ganze Objekt mit einer Schicht Putz überzogen und die geänderten Fenster verliehen der Kirche ein neoromanisches Aussehen.
Im Innenraum der Kirche befindet sich ein Chor aus dem angehenden 19. Jh. In einer Urkunde von 1937 werden farbenreiche Figuren der Apostel erwähnt, die auf einer Ausstellung der kirchlichen Kunst im Münchner Museum in Berlin präsentiert wurden und möglicherweise Bestandteile des verschollenen Altars darstellten. Einst befand sich hier auch ein aus Zinn gefertigter Taufstein mit der Darstellung von der Taufe Jesu, gestiftet 1657 vom Pastor Georg Rebentisch. 1684 wurde die alte mittelalterliche Glocke von Lorenz Köckeritz in eine neue Glocke umgeschmolzen. Eine weitere Glocke wurde 1825 in Stettin angefertigt.
Der Kirchhof ist mit einer steinernen Mauer umrandet, durch die ein auf das 15./16. Jh. datierte spätgotische Tor mit Verzierungen führt. Unter den überlieferten Gräbern im Kirchhof befindet sich der Grabstein des bekannten Bildhauers Otto Beyer (1873-1913), des Autors der Arnswalder „Schnitterin".

LIPIANY

L-1 Kirche Mariä Himmelfahrt in Lipiany (Lippehne)
Die Anfänge des Christentums in Lippehne gehen auf das Jahr 1124 zurück, als Bischof Otto von Bamberg in Pyritz 7.000 Heiden, darunter auch die in Lippehne lebenden Slawen, taufte.
Die Pfarrkirche Mariä Himmelfahrt steht auf einer Anhöhe mit erhaltenem Altbaumbestand, mit Fragmenten gepflasterter Straßendecke und malerischer Pflastertreppe, die von der heutigen Straße Kościuszki (Gebiete am ehemaligen Wassergraben) heraufführt.
Die Kirche an dieser Stelle brannte aus. Im 13. Jh. wurde sie wiederhergestellt und im 18. Jh. nach dreimaligem Brand umgebaut. 1863 wurde das Gotteshaus im Stil einer neogotischen Kirche umgestaltet. Von der Pfarrkirche aus dem 13. Jh. sind Fragmente zu sehen. .
Im 19. Jh. wurde das Objekt zu einer einschiffigen Kirche mit Querschiff über dem Grundriss eines lateinischen Kreuzes ausgebaut. Zum Ausbau der Kirche wurden sowohl behauene Steinquader als auch roher Feldstein verwendet. Das Presbyterium erbaute man aus altem Backstein, das Kirchenschiff aus behauenem Stein im gotischen Stil. Auch das Gebiet, auf dem sich die Kirche befindet, blieb in ursprünglicher Form mit Altbaumbestand erhalten.
An den Kirchenmauern wurden in letzter Zeit Tafeln zum Gedenken an die Schicksale der Angehörigen des hiesigen Pfarrbezirks (darunter das Schicksal der nach Sibirien Verbannten) und eine Gedenktafel zu Ehren des großen Polen, Papst Johannes Paul II., angebracht. Die Kirche wurde somit zum Ort der Ehrerweisung an die Lebenden und die Toten.

MYŚLIBÓRZ

M-1 Gotische Kirche aus dem 14. Jh. in Dalsze (Woltersdorf)
Die Kirche wurde 1876 vermutlich an der Stelle einer früheren Kirche aus dem Mittelalter errichtet, die im Jahre 1712 mit einem durch Zeltdach gedeckten Turm überbaut wurde. Vom ursprünglichen Bauwerk blieb nur ein Fragment. Die Kirche von 1876 wurde dann in den Jahren 1951-1952 einem Abriss unterzogen, so dass nur die Außenmauern übrig blieben. 1990-93 wurde die Kirche aus den Ruinen wieder aufgebaut.

Die Kirche wurde über rechteckigem Grundriss, ohne abgetrennten Chorraum und ohne Turm errichtet. Die erhaltenen Teile des ursprünglichen Bauwerks sind aus Granitsteinen erbaut. Beim Wiederaufbau Ende des 20. Jh. wurde der neoromanische Stil beibehalten und dasselbe Baumaterial verwendet.
Die Süd- und die Nordmauer sind fünfachsig und durch große halbkreisförmige Fenster mit breiten und stufenartig ausgeschrägten Leibungen geteilt. In der Westfassade befindet sich mittig ein Rundbogenportal. Darüber ist ein rundes Fenster eingearbeitet. Mittig in der Ostfassade befindet sich eine flache Blende mit einem lateinischen Kreuz in ihrem Feld. Seit August 1997 wird der Turm über der Westfassade wiederhergestellt.
Mehr dazu im Internet: www.msmb.pl/dalsze.html

M-2 Kirche Hl. Rochus in Rościn (Rostin)
Die erste Erwähnung der Ortschaft Rostin in schriftlichen Urkunden stammt aus dem Jahre 1337. Mitte des 18. Jh. entstand in Rostin eine Tonpfeifenfabrik, deren Erzeugnisse in ganz Europa bekannt waren. Der Rohstoff zur Pfeifenherstellung, d.h. der weiße Lehm, wurde in der nächsten Umgebung des heutigen Sees Rościnskie gefördert. In der Mitte des Dorfes steht die Kirche Hl. Rochus, auf der gegenüber liegenden Straßenseite – eine alte Kirche aus Granitquadern. Die Kirche wurde im gotischen Stil um die Wende des 13./14. Jh. erbaut. Im 18. Jh. wurde sie in einen Speicher umgewidmet.

M-3 Kirche Himmelfahrt der Heiligsten Jungfrau Maria in Nawrocko (Liebenfelde) (18. Jh.)
Die Filialkirche Himmelfahrt der Heiligsten Jungfrau Maria stammt aus dem 18. Jh. Im Gegensatz zu den meisten Dorfkirchen in der Gegend, die aus Feldstein erbaut sind, wurde diese Kirche aus Ziegeln errichtet und verputzt. Es ist eine geostete Kirche über rechteckigem Grundriss, der im Osten dreiseitig umschlossen ist, mit einem in der Ostfassade mittig angeordneten rechteckigen Anbau und einem im Querschnitt rechteckigen Turm. Das Langhaus trägt ein Satteldach, das über dem Ostteil dreiseitig geknickt ist, während der dreistöckige Turm mit einem Zeltdach bedeckt ist.
Das Eingangsportal aus dem 20. Jh., das als ein mit kleinem Dach überdecktes und auf zwei stämmigen Säulen ruhendes Balkenwerk gedacht war. Bei den Fensterleibungen und am Turm auf der Nord- und Südseite wurde eine Imitation des bearbeiteten Feldsteins verwendet. Sie knüpft in der Stilistik an das Portal an und verstärkt dessen Wirkung. Das Ganze wird noch vom ovalen Fenster über dem Portal ergänzt. Von der alten Ausstattung blieb nun lediglich eine der einst drei Glocken. Sie hängt im Turm auf einer interessant konzipierten Holzkonstruktion.
Mehr dazu im Internet: www.msmb.pl/nawrocko.html

M-4 Kirche Hl. Therese vom Kinde Jesu in Czernikowo (Zernikow) (13. Jh.)
Die Kirche brannte in der ersten Hälfte des 17. Jh. aus, wurde aber bald, wenngleich ohne Turm, wieder aufgebaut. Neben der Kirche errichtete man einen frei stehenden Turm (1828) sowie eine angebaute Vorhalle. Ende des 19. Jh. wurden das Portal und der Westgiebel umgebaut. Mit deren Ausnahme behielt die Kirche ihren romanischen Charakter bei. Es ist eine geostete, aus gemauerten Granitquadern erbaute Kirche - Rechteck. Die für den romanischen Stil typischen schmalen Fenster sind mit Halbrundbögen abgeschlossen. In der Südwand ist noch die Spur eines zugemauerten Spitzbogenportals zu sehen. Unter dem östlichen Teil befindet sich eine Krypta, die nicht zugänglich ist. Auf ihre Existenz weisen nur Lüftungskanäle in unteren Partien der Seitenwände hin.
Der Ostgiebel wurde mit drei rechteckigen Blenden geteilt. Der Kirchensaal ist mit einer Holzdecke bedeckt. Sehr interessant im architektonischen Sinne ist die Konstruktion dieses hölzernen Glockenturms, die von der hohen Kunst der daran arbeitenden Zimmerleute zeugt. Erwähnenswert ist ebenfalls das Paar der im Sandstein gemeißelten Geschlechtswappen der Gutsherren im Westgiebel der Kirche, die im 19. Jh. die Kirche unterstützten.

M-5 Kirche der Muttergottes Königin von Polen in Golenice (Schildberg) (18. Jh.)
Die Pfarrkirche wurde Mitte des 18. Jh. durch die Familie von Rosey erbaut. Die charakteristische spätbarocke Form weist auf die Entstehungszeit der Kirche Mitte des 18. Jh. hin. Es ist eine geostete Kirche, erbaut aus Backstein über

rechteckigem Grundriss, mit halber Ellipse abgeschlossen, ohne Presbyterium, mit einem quadratischen Turm. Nördlich liegt ein quadratischer Anbau an. Der Turm ist aus Ziegelsteinen gefertigt und verputzt.
Der Innenraum Hallenkirche ist mit einer flachen verputzten Decke bedeckt. Auf der Nordseite befindet sich ein Anbau zum Kirchenschiff mit einer Empore für die Schutzherren. Sie ist zum Innenraum der Kirche hin mit einem Fenster geöffnet, das durch einen Rahmen mit Rokoko-Ornamentik in Form von Pflanzenmotiven sowie mit Wappenkartuschen verziert ist. Im unteren Bereich des Anbaus befand sich vermutlich eine Krypta, heute Sakristei. Daneben steht eine reich geschmückte Rokoko-Kanzel aus Holz aus der Mitte des 18. Jh.
Am östlichen Ende der Kirche wurde ein bemalter, holzgeschnitzter Altar aus der Spätrenaissance aufgestellt. Dieser im Jahre 1598 entstandene Altar kam aus Zernikow (poln. Czernikow) nach Schildberg. Da die Deckenhöhe der Kirche in Schildberg niedriger ist, musste man die Bekrönung des Altars abbauen. Nicht nur die Altarkonstruktion selbst sondern viele verwendeten Elemente stammen aus verschiedenen Orten und Zeiten wie z.B. ein Holzgemälde (16. Jh.) mit der Abbildung der Patronin der Kirche gotische Skulpturen (15. Jh.) der Madonna mit Kind, der hl. Katarina und der vier Apostel.
Mehr dazu im Internet: www.wrotamysliborskie.pl

NOWOGRÓDEK POMORSKI

N-1 Nowogródek Pomorski (Neuenburg) – eine alte Burg der Tempelritter – etwas zur Geschichte ...
Das heutige Nowogródek Pomorski ist ein Dorf mit mittelalterlichen Wurzeln. Der polnische Name „Nowogródek" wird von den Historikern vom deutschen Namen Nienborch (Überlieferungen von 1298) bzw. Nienborgh (Urkunde von 1337) abgeleitet. Eine Legende besagt, dass die Templer ungeachtet der Existenz der alten Burg eine neue Ritterburg auf dem Klosterhügel errichteten. Daraus soll der Name „Neuenburg" resultieren. Archäologische Untersuchungen bestätigen, dass an dieser Stelle eine Siedlung der Lausitzer Kultur existierte. Später, vom 10.-14. Jh., stand hier eine Burg. 1336 wurde Neuenburg als Kleinstadt bezeichnet. Einnahmen schöpfte sie von der vorteilhaften Lage auf dem Weg von Himmelstädt nach Stettin. Dieser Blütezeit setzte der dreißigjährige Krieg ein Ende. Neuenburg wurde zerstört und in den Status eines Dorfes zurückgestuft. Der Wiederaufbau dauerte sehr Lange. Die Kirche wurde erst nach 100 Jahren erneuert.
Anfang des 19. Jh. zählte das Dorf 70 Häuser. Vor dem zweiten Weltkrieg wurde auch ein Sportplatz eingerichtet. 1910 gründete man im Dorf Freiwillige Feuerwehr. Im Jahre 1998 beging Nowogródek Pomorski das 700-jährige Jubiläum des nachgewiesenen Bestehens.
Mehr dazu im Internet unter: www.nowogrodekpomorski.pl/

N-2 Kirche der Muttergottes Königin von Polen in Nowogródek Pomorski (Neuenburg) (13. Jh.)
Diese frühgotische geostete Saalkirche aus Granitstein wurde in der zweiten Hälfte des 13. Jh. errichtet. Auf der Südseite befindet sich ein zugemauertes Portal. Im 18. Jh. wurde die Kirche mit einem durch barocken Helm bekrönten Holzturm überbaut. Im 19. Jh. kamen in den Eingangsbereichen gemauerte Vorräume hinzu. Im Innenraum befinden sich eine sehenswerte Polychromie aus dem 18. Jh., ein neobarocker Altar aus dem 19. Jh. sowie eine im Jahre 2007 restaurierte Orgel im neobarocken Stil aus der Zeit um die Wende des 19. und 20. Jh. Die Pfarrkirche Muttergottes Königin von Polen wurde am 2. Februar 1947 eingeweiht.

N-3 Gotische Kirche in Karsko (Karzig) (13. Jh.)
Die Filialkirche St. Anton in Karsko (Karzig) – gotische Steinkirche aus der zweiten Hälfte des 13. Jh., erbaut vom Zisterzienserorden aus Kolbatz (poln.: Kołbacz). Es ist das älteste Bauwerk des heutigen Dorfs Karsko. In der zweiten Hälfte des 19. Jh. erfolgte ein weiterer Umbau der Kirche: von der Gotik in den neogotischen Stil. Beim Generalumbau 1899 wurde das Aussehen des gesamten Bauwerks verändert. Die Kirche wurde in östlicher Richtung ausgebaut, es kam ein neuer Turm mit einer Vorhalle hinzu.

Der vierstöckige Turm ist mit einem Kegelhelm bekrönt. Die St.-Anton-Kirche wurde am 26. Mai 1947 eingeweiht.

N-4 Karsko (Karzig) – ehemaliges Besitztum des Zisterzienserklosters
Die Anfänge von Karsko (Karzig) gehen auf die zweite Hälfte des 13. Jh. zurück. Nachdem 1535 das Zisterzienserkonvent in Kolbatz aufgelöst wurde, ging Karzig an den Markgrafen Johann von Küstrin. Die Nachbarschaft großer Waldgebiete verlieh der Ortschaft den Ruf einer wichtigen Jägerhochburg (u.a. Wildschweine, Hirsche usw.). Zur Jagd nach Karzig kamen auch die Hohenzollern. In der Zeit des dreißigjährigen Krieges (1618-1648) erlitt das Dorf samt Vorwerk und Kirche verheerende Zerstörungen.
*** Oberförsterhaus**
Ein Fachwerkhaus aus dem 19. Jh., gemauert, mit ausgebautem bewohnbarem Dachboden, unter einem Krüppelwalmdach. Der so genannte doppelte Vierling gehörte früher zu den Objekten des Oberförsterbezirks. Gegenwärtig ist das ein denkmalgeschütztes Wohnhaus.
*** barockes Herrenhaus**
Ein denkmalgeschütztes Objekt mit Merkmalen eines barocken Schlosses aus dem 18. Jh. (an der Fassade steht „ANNO 1755 JR". Das Parterrehaus mit Mansarde wurde auf einer Geländeerhebung errichtet. Das Gebäude trägt ein Satteldach mit Krüppelwalmen. An den Wänden ist die dekorative Bearbeitung des Verputzes sichtbar. Die Backstein- bzw. Fachwerk-Wirtschaftsgebäude (die den kompakten viereckigen Hof ausmachen) wurden im letzten Viertel des 19. Jh. erbaut. Vor dem Gutshaus stehen zwei alte Linden und eine ca. 200 Jahre alte Eibe mit Spuren einer Beschädigung durch ein Geschoss.

N-5 Evangelischer Friedhof in Parzeńsko (Wollhaus) (19. Jh.)
Parzeńsko ist ein Dorf am Ostufer eines Waldsees, das 1300 dem Zisterzienserkloster in Himmelstädt (poln.: Mironice) verliehen wurde. Sehenswert ist der am nördlichen Ortsrand von Parzeńsko, an der Einfahrt ins Dorf liegende evangelische Friedhof aus dem 19. Jh. Die ältesten Grabmale stammen aus der ersten Hälfte des 19. Jh. Meistens haben sie die Form von Sarkophagen mit einem Grabstein und Inschrift. Über 100 Grabsteine und Grabplatten aus Sandstein und Granit wurden erneuert. Die symbolische Wiedereröffnung konnte schließlich im Oktober 2003 stattfinden. Der Friedhof ist ein wahrhaftiger Ort der deutsch-polnischen Versöhnung.

N-6 Neogotische Kirche in Trzcinna (Schöneberg)
Trzcinna ist ein recht großes Dorf südlich von Nowogródek Pomorski (Neuenburg), das von den Kriegshandlungen verschont wurde. Erstmals im Jahre 1298 urkundlich als Schoninberghe erwähnt Die erste Kirche im Dorf gab es bereits im Mittelalter. Sie wurde im 19. Jh. abgerissen und an deren Stelle im Jahre 1898 eine neue neogotische Kirche mit hohem Turm und Dachreiter errichtet. Baukörper mit variierten Ausmaßen. Das kompakte Langhaus ist mit einem Walmdach gedeckt. Das Presbyterium ist niedriger als das Kirchenschiff und ebenfalls mit dreiflächigem Walmdach gedeckt. Die gesamte Anlage überragt der Turm mit Laterne und einem hohen Kegelhelm. Die Kirche wurde am 19.05.1946 geweiht.

N-7 Meridian 15° bei Trzcinna
Trzcinna ist ein recht großes Dorf, das von den Kriegshandlungen verschont wurde. Der Ort liegt in der Nähe der internationalen Straße E-65. Der Meridian 15 Grad östlicher Länge verläuft ca. 700 m westlich der Dorfbebauung von Trzcinna. An der Stelle, wo er die Nationalstraße Nr. 3 kreuzt, befindet sich ein großer Findling.

PEŁCZYCE

PE-1 Kirche der Geburt der Heiligsten Jungfrau Maria in Pełczyce (Bernstein) (13. Jh.)
Die Pfarrkirche der Geburt der Heiligsten Jungfrau Maria wurde Ende des 13. Jh. erbaut. Es ist eine einschiffige Kirche über dem Plan eines Kreuzes. Von 1290 bis 1537 stand die Kirche im Patronat der Zisterzienserinnen, dann der Familie von Waldow. Die Kirche wurde am 8. September 1946 eingeweiht. Die Ortschaft

Bernstein (poln. Pełczyce) war für verschiedene „göttliche Wunder" bekannt und wurde recht schnell zum Wallfahrtsort für Gläubige aus Pommern, der Mark und Preußen. Der örtliche Kult ist vermutlich auf den Besuch von Bischof Otto von Bamberg in Bernstein und der Umgebung (1124), der damals Pommern christianisierte, zurückzuführen. 2004 wurden aus Italien Reliquien des **heiligen Franziskus von Assisi** (1182-1226) geholt. Der im Jahre 1228 kanonisierte Begründer und Patron des Franziskanerordens (der Minoriten) wurde seit dem 13. Jh. in Pommern verehrt.
Das Pfarrhaus – ein Gebäude aus dem 19. Jh. an der Stelle des ehemaligen Schlosses Berschtein. Das Haus erfüllte ebenfalls die Funktion des lokalen Verwaltungszentrums. Das heutige Pfarrhaus diente auch bis in die 70er Jahre des 20. Jh. hinein als Stadtkrankenhaus.

PE-2 Zisterzienserinnenkloster in Pełczyce (Bernstein)
Das Kloster der Zisterziensernonnen in Bernstein wurde um 1280 durch brandenburgische Markgrafen begründet. Die einzigen bis heute erhaltenen Überbleibsel der mittelalterlichen Klosteranlage sind der Westflügel und der Park (Klostergarten) mit einer Fläche von ca. 1 ha. Der gegenwärtige Altbaumbestand stammt aus der zweiten Hälfte des 19. Jh.
Den Liebhabern der Geschichte stehen inhaltsreiche Sammlungen zu unserer Gemeinde in der Geschichtsstube von Pełczyce, in den Kellerräumen des Kulturhauses, ul. Starogrodzka 12, dienstags und donnerstags 1500 bis 1800 Uhr sowie samstags 1100 bis 1400 Uhr, zur Verfügung.

PE-3 St.-Joseph-Kirche in Płotno (18. Jh.)
Die Kirche des Hl. Joseph stammt aus der Nachzisterzienserzeit. Erbaut wurde sie 1725 an der Stelle eines früheren Gotteshauses. Sie wurde 1930 restauriert. Im Inneren hat sich ein barocker Altar erhalten. Die Kirche wurde am 10. Januar 1948 eingeweiht. Direkt hinter der Kirche erstreckt sich ein Schloss- und Landschaftspark aus dem angehenden 19. Jh. mit einer Fläche von ca. 6 ha, samt einem Obstgarten und einem Rinnensee mit 1 ha Fläche. Ca. 30 Arten der Dendroflora sind hier vertreten. Darüber hinaus gibt es im Oberforstbezirk Płotno einen Waldlehrpfad mit interessanten Naturdenkmälern.

PE-4 Kirche der Bernsteiner Zisterziensernonnen in Bolewice (14. Jh.)
Die Filialkirche Muttergottes von Częstochowa aus dem 14. Jh.; gestiftet durch das örtliche Rittertum, doch ab dem 15. Jh. vermutlich im Patronat der Bernsteiner Zisterzienserinnen. Im 19. und 20. Jh. erfolgten Umbaumaßnahmen. Eine aus Feldstein erbaute Saalkirche aus dem 13./14. Jh., mit einer Statue des Evangelisten aus dem 15. Jh. Eingeweiht im Jahre 1946.

PE-5 Kirche der Muttergottes vom Rosenkranz in Boguszyny (Gottberg) (15. Jh.)
Die mittelalterliche Pfarrkirche wurde in der zweiten Hälfte des 15. Jh. durch das Rittertum gestiftet. Die Kirche ist aus Granitquadern und Ziegelsteinen im rechteckigen Plan erbaut. An der Kirche wurden im Verlaufe des 20. Jh. mehrmals Änderungen vorgenommen. Die Kirche wurde am 13. November 1947 eingeweiht. Sehenswert ist auch ein Landschaftspark aus dem angehenden 19. Jh. mit einer Fläche von ca. 5,80 ha.

PE-6 Die Pfarrkirche Hl. Antoni Padewski in Będargowo
PE-6 stammt aus der Wendezeit des 15./16. Jh. Ein Umbau erfolgte im 19. Jh. Es ist eine gotische Saalkirche über rechteckigem Grundriss, erbaut aus Granitquadern und Backstein. Die Kirche wurde am 25.08.1946 eingeweiht.
Die Filialkirche Hl. Kasimir in Jarosławsko von 1858 – im neogotischen Stil, erbaut aus Stein im rechteckigen Plan, und reichem architektonischem Detail, in der höheren achteckigen Partie aus Backstein, bekrönt von einem spitzen Helm. Die Kirche wurde am 9. Juli 1946 geweiht.
Die Filialkirche der Muttergottes von Częstochowa in Przekolno stammt aus der zweiten Hälfte des 13. Jh. Ein Umbau erfolgte um die Wende des 18./19. Jh. Es ist eine geostete Saalkirche über rechteckigem Grundriss, erbaut aus Feldstein, Granitquadern und Backstein, mit einem aus Stein errichteten und mit Ziegeln überbauten Spätgotik-Turm, der von einem steilen Helm aus dem 18. Jh. bekrönt ist. Die Kirche wurde am 3. Mai 1946 geweiht.

PE-7 Kirche Christus Guter Hirt in Krzynki (19. Jh.)
Die Filialkirche Christus Guter Hirt wurde 1895 aus bearbeitetem Stein und Ziegeln errichtet. Es ist eine geostete gotische Kirche über rechteckigem Grundriss, mit einem umliegenden Kirchhof. Die Kirche wurde am 15. April 1947 eingeweiht.
Außerdem sehenswert:
*** Schloss**- und Parkanlage, ein zweites gemauertes Herrenhaus aus der Wende des 19. und 20. Jh., mit einem Landschaftspark aus dem 19. Jh. Ein wertvolles Naturgebiet mit Standorten des Seeadlers, des Schwarzstorchs und der europäischen Sumpfschildkröte. Zahleiche Denkmäler der belebten und unbelebten Natur.
*** Findling** – ein Naturdenkmal, Umfang 750 cm, Höhe 200 cm, Standort: nahe der Ortschaft Jarosławsko, auf dem Weg in Richtung Krzynki.
*** Findling** – Umfang 1000 cm, Höhe 190 cm, Standort: Forstbezirk Niesporowice.

PE-8 Kirche der Heiligen Familie in Chrapowo
Die um die Wende des 13. und 14. Jh. entstandene Filialkirche Heilige Familie in Chrapowo ist eine der ältesten Kirchen in der Gemeinde Pyrzyce. Gestiftet wurde sie vom örtlichen Rittertum. Die Kirche wurde in der zweiten Hälfte des 19. Jh. ausgebaut. Nach Zerstörung während des zweiten Weltkrieges wurde die Kirche 1968-1969 nach Entwurf von Stefan Kwilecki aus Ruinen wieder aufgebaut. Die Kirche wurde 1969 eingeweiht.
Sehenswertes in Chrapowo - Eine Parkanlage– ein Landschaftspark aus dem angehenden 19. Jh. Nordwestlich von Chrapowo gibt es Quellen, aus denen auf mehreren Ebenen Grundwasser emporsteigt. Es ist ein Gebiet der Natura 2000 mit abwechslungsreicher Pflanzenwelt.

PE-9 Alte Zisterzienserkirche in Jagów (Jagow)
Die Filialkirche der Hl. Peter und Paul in Jagów stammt aus der Nachzisterzienserzeit. Sie wurde im Jahre 1856 von Heinrich Wenzel und der Stiftung Friedrich von Schröder an der Stelle eines früheren Gotteshauses errichtet. Ein Backsteinsaal mit fünfseitiger Apsis und gemauertem Turm - mit einem Kegelhelm bekrönt. Die Kirche der Hl. Peter und Paul wurde am 22. Oktober 1947 eingeweiht.
Sehenswertes in Jagów:
*** Schloss**- und Parkanlage – eine Residenzanlage mit Park und Schloss aus dem angehenden 19. Jh. (mit Ruinen der alten Hofbebauung), Überreste eines Hofturms.
*** malerisches Tal der Plöne (poln. Płonia)** – ein Schutzgebiet im Rahmen der Natura 2000, mit höchsten Vorzügen der Natur und Landschaft

PRZELEWICE

P-1 Die Pfarrkirche der Muter Gottes Königin von Polen in Przelewice (Prillwitz) aus dem 13. Jh.
Die Kirche stammt aus der zweiten Hälfte des 13. Jh. Die Kirche steht im zentralen Bereich des Dorfes auf einem viereckigen Grundstück, das einst als Dorffriedhof diente. Der Rumpf des Kirchenschiffs hat den Grundriss eines in Ost-West-Achse orientierten Rechtecks mit Ausmaßen 22,8 m x 11,2 m.
Im 18. Jh. wurde an der Westgiebelwand ein Turm aus Holz angebaut und der Kircheninnenraum umgestaltet. In jener Zeit wurde auch die Ausstattung der Kirche komplettiert. Aus der damaligen Zeit stammten der Altar und ein Stück des Krönungsteppichs von Kaiser Leopold II. (hat sich bis heute nicht erhalten), mit dem der Pult der Kanzel gedeckt war. Kontakt +48 91 5643 094

P-2 Die Kirche Theresa vom Christkind in Kluki (Klücken) aus 14./15. Jh.
Die heutige Kirche Theresa vom Christkind in Kluki ist eine Filialkirche der Pfarrei Przelewice (Prillwitz). Das Gotteshaus wurde im 14. oder im 15. Jh. erbaut. Von der spätgotischen Entstehungszeit dieses Bauwerks zeugt die nachlässige Verarbeitung des eingesetzten Granits und die Ziegelsteine, die im Westportal verwendet wurden. Eine einschiffige Kirche, errichtet im rechteckigen Plan mit Ausmaßen von ca. 16 m x 10 m, mit einer kleinen Vorhalle.

Die Kirche wurde um 1534 durch die Protestanten übernommen und fungierte bis 1945 als Nebenkirche der evangelischen Gemeinde in Kossin (heute: Kosin). Wahrscheinlich gegen Ende des 18. Jh. wurde der Kirche mit einem Turm überbaut. 1889 fand ein gründlicher Umbau der Kirche statt, wobei der Stil in neugotischer Form beibehalten wurde. Kontakt: +48 91 5643 094

P-3 Die Kirche der Muter Gottes von der Immerwährenden Hilfe in Lubiatowo (Lübtow) aus 15./16. Jh.
Die Filialkirche der Pfarrei in Żukowo. Die Kirche wurde gegen des 15./16. Jh. erbaut. Im Jahre 1578 stiftete Marcus von Schöning Empore und Chorgestühl im Renaissancestil zu Gedenken von seinem Vater Reiner. 1615 wurde ein in Stein gefertigtes Epitaph für Lüdecke von Schöning und dessen Sohn gestiftet.
In der ersten Hälfte des 18. Jh. wurde der westliche Teil der Kirche mit einem Turm aus Holz überbaut und mit einem barocken Helm abgeschlossen. Der Turm fiel einem Sturm im Jahre 1776 zum Opfer und wurde dann in den Jahren 1854-55 gründlich erneuert, wobei er von da an nunmehr eine spitze Bekrönung erhielt.
In der Zeit 1945 bis 1970 blieb dieses Sakralobjekt verlassen und verwahrloste vor sich hin, bis es von der Römisch-Katholischen Kirche übernommen wurde. 1970 begann man mit dem Wiederaufbau der Kirche. Kontakt +48 91 5630 190

P-4 Die Pfarrkirche der heiligen Dreifaltigkeit in Żuków (Suckow) aus dem 15. Jh.
Die Kirche wurde vermutlich gegen Ende des 15. Jh. erbaut. Um 1534 übernahmen die Protestanten die zunächst katholische Kirche. Bis 1945 diente sie als Hauptkirche einer evangelischen Gemeinde. Um die Wende des 16. und 17. Jh. wurden im Zuge des Ausbaus der Kirche die Kirchenmauern um ca. 60 cm erhöht und ein neuer Ostgiebel erbaut, mit Blenden ausgestattet und einem Vierungsturm bekrönt.
Im Inneren wurde ein Altar im Spätrenaissancestil aufgestellt. 1610 entstand die bis heute erhaltene Renaissance-Kanzel, die im 18. Jh. mit dem Altar zusammengefügt und danach gegen Ende des 19. Jh. wieder davon getrennt wurde. Vom Anfang des 17. Jh. stammt der heute noch vorhandene Beichtstuhl. Im Jahre 1884, fand eine Restaurierung des Bauwerks statt. Es wurden dabei die Fenster der Form nach geändert, der Innenraum erneuert und der Altar mit der Kanzel restauriert sowie neue Bänke und ein neuer Chor errichtet. Nach den Kriegswirren, im Jahre 1946, übernahmen die Katholiken die Kirche.
Kontakt +48 91 5630 190

P-5 MEGALITH-KREISE
Die megalithischen Gräber (grec. megas - groß, lithos - Stein) - die Grabstätte besteht aus zwei ähnlichen megalithischen Gräbern der sog. Kujawianer Kultur, die auch als „polnische Pyramiden" genannt werden. Errichtet wurden sie in späteren Stadien der Jungsteinzeit (ca. 3000-2200 v.u.Z.). Die Grabumfriedung aus Stein knüpft an die Form der Behausungen der ersten Bauern in diesen Landen aus der Zeit um 4300-3000 v.u.Z. an. Das Gewicht einiger Steineerreicht bis zu 10 Tonnen. Im Giebelbereich, in einem durch einen Steinzaun abgetrennten Quartier, befindet sich ein als Steinkuppe aufgeschüttetes Skelettgrab einer Person (vermutlich des Anführers bzw. des Familienoberhauptes). Den gesamten Raum über dem Grundriss überdeckt ein Stein- und Erdmantel von bis zu 4 Metern Höhe.

P-6 Die Kirche der Mariä Verkündigung in Przywodzie (Fürstensee) aus 14./16. Jh.
Es ist eine Saalkirche ohne architektonisch ausgeprägten Chorraum. Die Kirche wurde vermutlich um die Wende des 14. und 15. Jh. erbaut. Um 1540 durch Protestanten übernommen, blieb es im Patronat der bekannten pommerschen Familie von Wedel.
An den Wänden hat sich der mittelalterliche Verputz mit unregelmäßiger Fraktur erhalten. Unter der Tünche liegen noch erhaltene Reste der Wandmalereien, vermutlich aus dem 15. und 19. Jh. In der Ostwand ein mittelalterliches Sakramentarium mit gotischem Schmiedegitter. Fensteröffnungen haben ihre ursprüngliche Form. Der Ost- und Westgiebel sind mit Nischen und Pinakeln versehen. Besondere Aufmerksamkeit verdient die Holzdecke mit Malereien, die von zahlreichen biblischen Zitaten in Deutsch versehen sind.
Kontakt: +48 91 5630 190

P-7 Die Kirche der Muttergottes vom Rosenkranz in Gardziec (Gartz) aus dem 16. Jh.
Sie steht inmitten eines alten Kirchhofs (Spuren der Bestattungen sind nicht mehr vorhanden) mit erhaltenen Überresten einer Umfriedung aus Steinen und Ziegeln. Es handelt sich um eine Saalkirche auf rechteckigem Grundriss mit Ausmaßen 9,80m x 14,80 m, mit nach Osten gewandtem Chor. Der Bau ist einstöckig und teilweise unterkellert.
Nach 1945 blieb die Kirche ungenutzt und verfiel zur Ruine. In den 70er Jahren des 20. Jh. übernahm die Obrigkeit der Römisch-katholischen Kirche das verwahrloste Gebäude. Kontakt +48 91 5643 055

P-8 Die Hl.-Herz-Jesu-Kirche in Laskowo (Groß Latzkow) aus dem 13. Jh.
Die Kirche dient als Filialkirche der Pfarre Unbeflecktes Herz Mariä in Barlinek. Es ist eine einschiffige Kirche auf rechteckigem Grundriss mit Ausmaßen 22,3 m x 11,2 m. So wie andere Kirchen auf diesen Gebieten wurde auch diese Kirche um 1534 durch die Protestanten übernommen und wurde zur Hauptkirche einer evangelischen Gemeinde. Im Jahre 1680 ließ Pastor Johannes Boetius (1680-1715) die Kirche restaurieren.
Um die Wende des 18./19. Jh. wurde im Westteil der Kirche eine Vorhalle eingerichtet und mit einem Holzturm überbaut. 1918 fand eine Renovierung des Innenraums der Kirche statt. In den 80er Jahren des 20.Jh. wurde der Turm saniert. Kontakt: +48 95 746 12 04

P-9 Die Hl.-Michael-Erzengel-Kirche in Rosiny (Rosenfelde) aus dem 13. Jh.
Die Errichtung der Kirche geht auf die zweite Hälfte des 13. Jh. zurück. Es zeugen davon die Verwendung der Granitquader in regelmäßigen Schichten, die gepflegte Verarbeitung der Leibungen des westlichen aus Granit gefertigten Portals sowie die spitzbogenförmigen Fensteröffnungen und der Ostmauer. Im 19. Jh. erfolgte ein Umbau der Kirche, bei dem die meisten Fenster umgemauert und die Gebäudeecken mit massiven Mauerstreben aus Backstein abgestützt wurden. Ein einschiffiger Kirchenbau auf rechteckigem Grundriss ohne Chor und Turm. Deutliche gotische Formen, die auf Grund späterer Fassadenumgestaltungen teilweise verwischt sind. Der Turm mit barocken Zügen, bekrönt mit einem aus acht Feldern bestehenden, in gewundener Form herabfließenden Helm (verzierte Laterne) wurde der Kirche auf der Westseite hinzugefügt. Originalform seit 1734.
Kontakt: +48 91 5643 055

P-10 Die Kirche St. Anton von Padua in Kłodzino (Kloxin) aus dem 13. Jh.
Die Filialkirche der Pfarre in Rosiny. Die Entstehung der Kirche wird auf das 13. Jh. geschätzt. Seit dem Mittelalter gehörte das Patronatrecht über diese Kirche den Besitzern des dortigen Landguts. Es wird vermutet, dass es vom 15. bis Ende des 18.Jh. ein Lehen der Familie von Küssow war. Im dreißigjährigen Krieg wurde die Kirche durch die kaiserliche Armee verwüstet. Die Kirche konnte sich architektonischer Veränderungen im Laufe der Zeit nicht erwehren. Ihr letzter größerer Umbau erfolgte 1760. Aus jener Zeit stammen u.a. die gemauerten Streben des Turmes. Von der Umgestaltung im 18. Jh. zeugt die Jahresangabe an der westlichen Turmmauer. Kontakt +48 91 5643 055

P-11 Die Florian-Kirche in Jesionowo (Schönow) aus dem 13. Jh.
Die Kirche stammt aus dem 13. Jh. Eine alte romanische Kirche aus Granitfeldstein, die auf rechteckigem Grundriss errichtet worden ist.
Im Jahre 1872 wurde ein gründlicher Umbau der Kirche abgeschlossen, vom ursprünglichen Bau blieb nur das Spitzbogenportal in der Südmauer mit tief angesetzten Konsolen erhalten.
Bis Ende des zweiten Weltkrieges war die Kirche evangelisch. Nach dem Krieg blieb sie auf Grund des Vorhandenseins einer zweiten katholischen Kirche im Dorf Jesionowo über Lange Jahre außer Betrieb. Erhalten hat sich nur die Orgel, die heute in der Pfarrkirche von Jesionowo ihren Platz gefunden hat. In den 90er Jahren des 20. Jh. wurde inklusive der Deckenmalerei aus dem 19. Jh., wiederhergestellt. Aus den in der Kirche Granitsteinen errichtete man einen steinernen Altar und einen Lettner. Kontakt: +48 91 5643 326.